

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
FILOSOFIJOS KATEDRA

Indrė Sakalauskaitė

**BEPRASMYBĖ IR PRASMĖ EGZISTENCINĖJE FILOSOFIJOJE
(A. CAMUS, J. GIRNIUS, V.E. FRANKL)**

Magistro baigiamasis darbas

Praktinės filosofijos studijų programa, valstybinis kodas 621V53001
Filosofijos studijų kryptis

Vadovė dr. Jelena Simonova _____
(parašas) (data)

Apginta prof.dr. Dalius Jonkus _____
(Fakulteto dekanas) (parašas) (data)

Kaunas, 2014

TURINYS

TURINYS.....	2
SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	5
1. BEPRASMYBĖ.....	8
1.1. Tragiška triada: žmogus, pasaulis ir absurdas.....	8
1.2. Sizifo mitas kaip beprasmybės teigimas.....	11
1.3. Vilties iliuziškumas.....	13
1.4. Mirties neišvengiamybė ir absurdo patirtis.....	14
1.5. Filosofinė savižudybė kaip susitaikymas su beprasmybe.....	16
1.6. Absurdo laisvė ir maištas prieš absurdą.....	18
2. PRASMĖ.....	23
2.1. Prasmė kaip esminė žmogaus motyvacija.....	23
2.2. Vilties išgyvenimas - kelias prasmės link.....	33
2.3. Prasmė ir vertybės.....	34
2.4. Egzistencinis mirties įprasminimas.....	36
IŠVADOS.....	39
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA.....	41

SANTRAUKA

Šiame darbe tyrinėjama beprasmybė ir prasmė egzistencinėje filosofijoje. Buvo gilinamasi į šių problemų aptarimui skirtus A. Camus veikalus „Sizifo mitas“, „Maištaujantis žmogus“, J. Girniaus „Žmogus be Dievo“ ir V. E. Frankl „Žmogus ieško prasmės“.

Pirmame skyriuje apmąstomas pasaulio ir žmogaus santykiyje gimstantis absurdas, kaip jis yra išgyvenamas žmogaus. Bandydami suvokti pasaulį protu nuolatos susiduriame su irracionalumu. Žmogaus noras turėti aiškumą, bet niekaip nerandant atsakymų priveda prie absurdo. Iškeliamos dvi galimybės: kovoti su juo galime savižudybe, tai yra susitaikydami su juo, arba maištu – tai kova prieš absurdą. Vis dėl to mes turime būti laimingi net ir suvokdami tą absurdą ir įsisamonindami, jog likimas priklauso mums.

Taip pat šiame skyriuje atskleidžiama vilties iliuzijos problema, kurią pasirenkame tik pasirodžius absurdui. Bėgdami nuo jo mes pasirenkame gyvenimą iliuzijose. Žmogų nuolatos baugina absurdo patirtys, o stipriausiai jį veikia suvokimas apie mirties neišvengiamybę. Tai kelia baimę, bet tuo pačiu tampa absurdo šaltiniu.

Antrame skyriuje aptariamas prasmės klausimas ir jos siekis per kančią, viltį, nuveiktus darbus ar meilę. Didžiausią įtaką žmogaus gyvenimo prasmės atradimui daro kančia. Ji atveria duris į mūsų pačių gelmes, priverčia susidurti akis į akį su pačiu savimi. Kuo aukščiau bandysime pakilti dvasiškai, tuo su didesne kančia susidursime.

Nuo prasmės paieškų neatsiejama ir mūsų samprata apie vertybes, kurios padeda ne tik įprasminti gyvenimą ir pasaulį, bet netgi ir mirtį. Mirtis įgauna prasmę, kuomet pasiaukojama dėl aukštesnių idėjų, tikint, kad jos vertos gyvybės, kad gyvenimas įgautų prasmę.

SUMMARY

This thesis explores absurd and meaning of life in existential philosophy using views expressed in works of Camus “ The Myth of Sisyphus “, “The Rebel“, J. Girnius “Man without God“ and V.E. Frankl “Man's Search for Meaning“.

First chapter pondering the absurd which arise from relation between the world and the human and how this absurd is experienced by man. When we try to understand the world we're constantly faced with irrationality. The human desire to have clarity and failing in finding the answers leads to absurdity. It raises two possibilities: we can deal with absurd by suicide, which means accepting it, or rebel -struggle and fight against the absurd. Nevertheless, we have to be happy, even by perceiving absurdity and by being aware that fate belongs to us.

This chapter also reveals hope as illusion problem that we choose only in the emergence of absurdity. To avoid absurdity we choose to live in illusion. Man is constantly afraid to experience absurd. The inevitability of death has a strongest influence. It raises fear but at the same time becomes a source of absurdity.

Second chapter discusses meaning of life and the aspiration of it through suffering, hope, work and love. Suffering makes the greatest impact on discovering meaningful human life. It opens the door to our own depths, and forces us to face ourself. The higher we ascend spiritually, the greater suffering will be.

IVADAS

Tiriamosios problemos pagrindimas: Niekada nei vieno žmogaus nebuvo paklausta ar jis nori ateiti į šį pasaulį. Atsirandame čia dėl kitų norų ir nuo mažumės esame pratinami gyventi tarp kitų, dėl kitų, pratinami prie tam tikros nelaisvės. Betgi ateina toks metas, kai žmogus, ypač susidūręs su savo mirties galimybe, suvokia, koks vis dėl to svetimas ir dažnai nereikalingas yra šiame pasaulyje. Tada iškyla gyvenimo prasmės klausimas. A. Camus manymu, atsakyti į klausimą ar gyvenimas vertas, kad jį gyventum yra pats svarbiausias filosofinis klausimas. Tokiu būdu, siekiant atskleisti beprasmybės problemą, pasitelkiami A. Camus veikalai. Vien tik verta pagalvoti kokiems veiksams šis klausimas skatina atsirasti. Niekas nemiršta dėl noro įrodyti ontologinį argumentą, tačiau dėl suvokimo, kad gyvenimas neturi jokios prasmės nusižudžiusių daug. Savo poelgiu jie pripažino, kad gyvenimas vis dėl to juos pranoko arba jie visiškai jo nesuprato. Savižudybė tai apsisprendimas, kad gyvenimas nėra vertas gyventi, tai vargas, beprasmiškas buvimas. Tas jausmas, esant svetimu savame pasaulyje, suvoktas skirtumas tarp žmogaus ir jo gyvenimo, sukelia absurdo jausmą. Kiekvienas sąmoningas žmogus pajutęs šį jausmą, bent kartą yra pagalvojęs ir apie savižudybę. Tačiau tas jausmas užklumpa retai, o rutina ir vėl įtraukia priversdama laikinai užmiršti prasmės klausimą. A. Camus absurda apibrėžia kaip pasaulio dėsni, kai protas susiduria su pasaulio iracionalumu. Pati žmogaus egzistencija nėra absurdiška, bet žmogui susidūrus su pasauliu atsiranda absurdas, nes žmogus nori viską įprasminti. Absurdo žmogus nėra beprotis, tai protingas žmogus, kuris patiria absurda. Prasmės klausimas iškyla tada, kai žmogus jaučiasi patekęs į konfliktą su pasauliu. Būtent šita nedarna su pasauliu ir sukelia absurdo jausmą, o savižudybė tampa išėjimu iš absurdo. Nors ir kaip dažnai žmogų gali aplankyti absurdo jausmas yra kažkas stipresnio gyvenime nei visi vargai. Taip pat ir įpratimas mus laiko čia „Gyventi įprantame dar prieš įprasdami mąstyti.“¹ Juk iš pradžių gyvename, mus augina, o tik vėliau pradedame mąstyti ir užduoti klausimą, kodėl apskritai gyvenam. Tačiau prasidėjęs mąstymas apie buvimą čia t.y. buvimą šiame pasaulyje čia ir dabar, visuomet veda į savęs pribagainėjimą, savęs nesuvokimą, o svarbiausia į visišką apatiją. Tuomet pakanka labai menko įvykio, kad protas jau pasinaudojęs, ne kokiais loginiais sprendimais, o daugiau jausmais, pasirinktų mirtį. Žmogus šiuo poelgiu pripažįsta, kad jis neturi jėgų kovoti ir kankintis, kad gyvenimas nevertas, kad jį gyventum. „Nusižudyti, panašiai kaip melodramoje, tam tikra prasme reiškia prisipažinti. Prisipažinti, kad gyvenimas tave pranoko arba kad jo nesupranti.“²

¹ Camus A. *Sizifo mitas*. Vilnius: Baltų lankų leidyba. 2007. P. 5.

² Camus A. *Sizifo mitas*. Vilnius: Baltų lankų leidyba. 2007. P. 4.

Visuomet išlieka ir viltis, kad po šito buvimo yra kitas gyvenimas, kurį reikia užsitarnauti.³ Ir kad gyvenimas, kurį šiuo metu gyvename yra tik pasiruošimas kažkam didingesniam, pranokstančiam mūsų buvimą šiame pasaulyje, kažkokiai žymiai didesnei idėjai. Žmogus toks ir lieka, besiblašantis tarp savižudybės ir vilties. Ir niekaip neatrandantis atsakymo ar savižudybe vis dėl to yra tinkama išeitis iš absurdo. Tačiau nesusitaikius su absurdu gyventi galime maište. Maištas žmoguje kyla būtent tuomet kai atsiranda jausmas, kad būtent tas jo poelgis yra teisingas, tai protestas prieš nepakenčiamą elgesį jo atžvilgiu. Žmogaus bandymas pasipriešinti tam, ką bando iš jo atimti, o jis nori išsaugoti. Maištas verčia žmogų jausti aistrą savo egzistencijai, idealo siekiui ir galiausiai meilei. Žmogus, kuris maištauja, visada pasirenka kovoti dėl šių jam itin svarbių dalykų ir paaukoja visa kita.

Prieš absurdą žmogus kovoja pasitelkęs maištą. Tokiu būdu bando atrasti savo gyvenimui prasmę. Prasmės atradimui žmogaus gyvenime suteikiamas įpatingas vaidmuo. Tai tampa jo pamatu, stimulu veikti, nes jaučiant beprasmybę įmanomas tik buvimas. Čia svarbų vaidmenį atlieka dorovinės vertybės, kurios glaudžiai siejamos ir su tiesa dėl kurios sugebame nesiblaškyti ir teisingai išvelgti egzistencinę prasmę. Tikėjimas taip pat atlieka svarbų vaidmenį, nuo jo neatsilieka grožis.

Gyvenimo prasmė gali nuolat kisti. Pirmiausia gyvenimo prasmę galime atrasti kurdami arba nuveikdami darbą. Taip pat per patiriamą grožį, tiesą, gamtą, meilę, o galiausiai ir per kančią. Kančia atlėgsta kai jai atrandama prasmė. Bet kuriuo atveju žmogui yra sunku įprasminti savo gyvenimą, jam žymiai lengviau suvokti jo beprasmybę, tačiau iš žmogaus reikalaujama pakęsti savo nesugebėjimą racionaliai suvokti jo besąlygišką prasmingumą. Todėl ieškant prasmės pirmiausia turime pakeisti požiūrį.

Dažnai stengiamės išvengti kančios klausimo, kuris nėra malonus, kuriam trūksta drąsos. Taip elgiames ne dėl to, kad šis klausimas visiškai nevertas mūsų apmąstymų. Taip yra dėl to, kad jis labai stipriai mus liečia, stipriai mus paveikia, nuo jo niekaip negalime pabėgti. Jis atsakingas ir už mūsų laimę. Bandome tos kančios klausimo išvengti, kad neaptemdytų mūsų laimės paieškų, nepabudintų mūsų iš to „klausimo užmiršimo“ ir mums netektų susidurti su karčia realybe. „<...> kančia anaipol nėra būtina rasti prasmei. <...> prasmė įmanoma net nepaisant kentėjimo, žinoma, jei tas kentėjimas yra neišvengiamas. Bet jei jo būtų galima išvengti, prasminga būtų pašalinti jo priežastį, nesvarbu, ar ji psichologinė, biologinė ar politinė. Kentėti be reikalo būtų veikiau mazochistiška negu herojiška.“⁴ Kančios klausimas tai mūsų egzistencijos uždavinys į kurį turime atsakyti, nuo kurio nereikia bėgti. Iki viso to reikia užaugti ir netgi peraugti kančią, kad

³ Camus A. *Sizifo mitas*. Vilnius: Baltų lankų leidyba. 2007. P. 5.

⁴ Frankl Viktor.E *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2009. P.122

įrodytume sau savo žmogiškumą. Taigi, tokiu būdu kančia tampa vertės matu. Prasmės ieškome ne tik kančioje, ją bandome atrasti ir mirtyje. Pastaroji įgauna prasmę tuomet, kai mirštama ne tik dėl išsenkančių jėgų, bet ir dėl aukštesnės idėjos, kuri įprasmina visą gyvenimą.

Kančia žmogaus gyvenime pasiekia beveik visus jo apsektus. Kuo žmogaus gyvenimas yra turtingesnis įvairiomis prasmėmis – tuo žmogaus kančia yra gilesnė ir platesnė. Juk dvasiškai turtingas žmogus visuomet patiria daugiau ir dvasinių kančių, nes jam kyla daugiau klausimų apie patį žmogų. Kuo mes daugiau suprantame, tuo gilesnį skausmą ir kančią išgyvename.

Darbo objektas: beprasmybės ir prasmės problema egzistencinės filosofijos perspektyvoje.

Darbo tikslas: ištirti beprasmybės ir prasmės sąvokas, analizuojant A. Camus, J. Girniaus ir V.E. Frankl tekstus.

Darbo struktūra:

Pirmame skyriuje apmąstomas pasaulio ir žmogaus santykiyje gimstantis absurdas, kaip jis yra išgyvenamas žmogaus. Su juo kovoti galime tik savižudybe, tai yra susitaikydami su juo, arba maištu – tai kova prieš absurdą. Taip pat atskleidžiama vilties iliuzijos problema, mirties neišvengiamybė.

Antrame skyriuje aptariamas prasmės klausimas ir jos siekis per kančią ar viltį. Nuo prasmės paieškų neatsiejama ir mūsų samprata apie vertybes, kurios padeda ne tik įprasminti gyvenimą ir pasaulį, bet netgi ir mirtį.

1. BEPRASMYBĖ

1.1. Tragiška triada: žmogus, pasaulis ir absurdas

Pirmasis absurdo ženklas atsiranda visiškai netikėtai ir iš paprasto dalyko. Atsiranda tuomet, kai dingsta kasdieninių veiksmų grandinė ir pagaliau pirmą kartą pajuntama tuštuma. Gyvendami pagal tam tikrą tvarką, kuomet reikia keltis ir eiti miegoti, eiti į darbą praleidžiam didžiąją gyvenimo dalį. Ir staiga šis ritmas nutraukiamas, mus nugali nuovargis ir užduodame klausimą „kodėl?“. Sustoję nustembame, kokiame rate sukomes iki šiol net nesusimastydami ką jis duoda, o štai užduotas klausimas pažadina mums mąstymą, provokuoja, išjudina. „Nuovargis yra paskutinė mašinalaus gyvenimo apraiška, bet sykiu ir akstinas išjudėti samonei“⁵. Tačiau visa tai nebūtinai reiškia permainas. Yra du keliai iš šios būsenos: arba grįžimas prie ankstesnio suvokimo arba naujojo, kurio rezultatas savižudybė arba pusiausvyros atsatymas. Taigi tokios paprastos yra absurdo ištakos, kylančios iš paprasčiausio nerimo.

Didžiausia klaida kurią daro žmogus – tai gyvena ateitimi. Gyvenimas suskirstytas į mokymąsi, darbą, poilsį, metus, savaites, dienas, naktis. Pagaliau į valandas ir minutes. Nuolatos skubame nuveikti daugiau, kad greičiau sulauktume poilsio. Nesustojame ties šiandiena, neapmąstome šiandienos vertės, nors tai negrįžtamai nusineša dalį mūsų gyvenimo. Taigi visas gyvenimas tampa tiesiog rengimusi gyventi. Tas laikas išvaistytas tarsi būtų ne mūsų pačių gyvenimas, o kažkieno kito klaidžiojimas po pasaulį. Kol pagaliau, atėjus laikui ir iškilus pavojui tą gyvenimą prarasti, ateina ir suvokimas, kad būtent to rytojaus mes turėjome labiausiai vengti. A. Camus teigia, kad tai suvokimas jog esame tam tikrame laiko kreivės taške, suvokimas jog priklausome laikui ir tame suvokime atpažįstame savo priešą. „Jis troško rytojaus, būtent rytojaus, tuo tarpu, kai visa savo esybe privalėjo jo kratyti! Šis kūno maištas ir yra absurdas.“⁶

Absurdas pasireiškia ir per svetimumą pasauliui. Aplinkui viską matome tartum atskirai nuo mūsų, lyg žvelgtume į paveikslą, net žmonės tampa daiktiški, beveidžiai. Kartais ir patys į save žvelgdami veidrodyje nebematome savo esybės, o tik atvaizdą, kuris kelia dvejopus jausmus. Atrodo tas atvaizdas turėtų būti toks artimas, tačiau kyla jausmas lyg žvelgtum į savo dvynį.

Galiausiai absurdą pajaučiame per mirtį. Tiksliau sakant, mes niekada jos nepatiriame, bet galime įsivaizduoti arba remtis pamąstymais stebint kitų žmonių mirtį. Juk galime kalbėti visada

⁵ Camus A. *Sizifo mitas*. Vilnius: Baltų lankų leidyba. 2007. P. 8.

⁶ Ten pat.

tik apie tai ką iš tiesų patiriame, o mirtis visuomet lieka neišgyventa ir neišsamoninta. Ta nežinomybė visuomet ir kankina, nes ji negali būti patikrinta. Žinome tik tai, kad esame priklausomi nuo laiko ir kad jis yra ribotas. Net ir tikėjimas sielos nemirtingumu visiškai nenuramina, o paguodžia tik kuriam laikui. Visas šis beprasmiškumo, bejėgiškumo suvokimas sukelia absurdo jausmą.

Anot A. Camus suvokus absurda galiausiai prieiname prie klausimo kokius padarinius tas suvokimas kelia, kokias išvadas galime padaryti. „Ar reikia mirti savo valia, ar nieko nepaisant turėti viltį?“⁷ Taigi galiausiai renkamės gyventi ar mirti. Norint atsakyti į šį klausimą pirmiausiai reikia suprasti tikrovę, išgryninti savo protą, kuris pats save tyrinėdamas nuolatos pasiklysta. Žmogus nuolatos ieško pasaulio aiškumo, įprastumo, panašumo į save. Jeigu būtų įrodyta, kad pasaulis vadovaujasi tais pačiais jausmais kaip ir žmogus – jis nusiramintų. Nuolatos ieškoma paaiškinimų, bandoma sužmoginti daiktus, gyvūnus, sutalpinti reiškinius ir žmogiškąją egzistenciją į vieną visumą vien tik tam, kad visas pasaulis taptų aiškesnis ir pagaliau būtų atrastas nusiramėjimas. „<...> protas, siekiantis suprasti tikrovę, gali būti patenkintas tik tuomet, kai paverčia ją savo mastymo sąvokomis.“⁸ Tačiau net ir tai nesuteikia vilties, nes pačios visuotinės vienovės įrodymas tuo pačiu teigia ir savo pačios skirtingumą ir įvairovę. Kol mūsų protas sustingęs, gyvename viltimi, nekeliame sau didelių klausimų, bet vos tik jis krusteli atsisveikiname su viltimi, kad kada nors pavyks gyventi ramia širdimi ir pavyks atkurti tą ramybę, kuri apgaubusi, kol protas tyli. Galiausiai suvoki, kad pažinti pasaulį neįmanoma, kad protas yra ribotas, kad „Šiandien visi, išskyrus profesionalius racionalistus, yra praradę tikrojo pažinimo viltį“.⁹ Tuo tarpu A. Šliogeris kalbėdamas apie A.Schopenhauer filosofiją teigia, kad „absurdiškame pasaulyje žmogus pirmiausiai turi surasti atramą savyje, nepasiduodamas minios stabams ir ideologinėms manipuliacijoms, o savo išdidžią laikyseną grįsdamas aiškiu ir blaiviu pasaulio ir žmogaus prigimties pažinimu <...>“.¹⁰

Vieninteliu neabejotinu dalyku laikome savo kūną, savąjį „aš“, tačiau net ir jį pabandžius apibrėžti susiduriame su sunkumais, nes jis neturi vieno bendro apibūdinimo. Mūsų „aš“ tai tik viename kūne esantys vaidmenys, kurie nusako išsilavinimą, profesiją, lytį. Tačiau neapibrėžia kas mes iš tiesų esame, vis dėl to net patys sau liekame iki galo nepažinūs. Net ir mokslas, kuris gali paaiškinti daug reiškinių, iki galo taip ir nepadeda žmogui suvokti pasaulio. Ir vienintelis kelias į nusiramėjimą tampa žinojimo atsisakymas arba atsisakymas gyvenimo.

⁷ Ten pat. P. 10.

⁸ Ten pat.

⁹ Camus A. *Sizifo mitas*. P. 11.

¹⁰ Šliogeris A. *Arthurio Schopenhauerio filosofija*// Schopenhauer A. *Pasaulis kaip valia ir vaizdinys*. Vilnius: Margi raštai. 2012. P. 722.

Žmogus taip ir blaškosi, bandydamas atrasti savą laimę per žinojimą, o šiuo klausimu intelektas visiškai nepadedą, o tik dar labai suklydina įrodydamas, kad pasaulis mums yra iki galo nepažinomas, nes jis, kaip teigia A. Camus, nėra protingas.¹¹ Visą gyvenimą mus lydi tas iracionalumas - logikos sąvokomis nenusakomas, protu nesuprantamas.

P. Wust teigia, kad žmogus nenori pripažinti, jog gyvenimas yra iracionalus, todėl nuolat stengiasi juo jo pabėgti, bando apsisaugoti nuo jo, tuo pačiu nusistatydamas prieš jį. Žmogus tikisi, jog bėgdamas tolyn apsisaugos nuo jį ištinkančių paradoksų. Įsivaizduojama, kad žmogus gali tiesiog nematyti visiškai nenorimo patirti dalyko. Bandoma apsisaugoti nuo netikrumo ir stengiamasi atrasti išeitį iš visų žmogaus patiriamų paradoksų, stengiamasi atrasti vieną tiesą, kuri paaiškintų, leistų suprasti pasaulį. Tačiau galima pastebėti kad visas pasaulis yra žymiai pranašesnis už tokias pastangas. Galime matyti, kad egzistuoja „tam tikras neadekvatumas, kuriuo pasižymi gyvenimas tiek kaip visuma, tiek kaip daugialypių reiškinių sąryšis.“¹² Žmogus nepajėgia suvokti viso gyvenimo, nes gyvenimas visuomet yra kažkas daugiau.

Mes mėgstame viską suvokti, stengiamės, kad mūsų protas būtų tvarkingas, todėl mūsų nežavi neadekvatumai ir visi pasitaikantys paradoksai. Mes tam neesame pasiruošę, todėl, kai tai ištinka, priešinamės. Visuomet ieškome saugumo jausmo, tvarkos ir, kiek tik pajėgiame, priešinamės gyvenimo siūlomam nesaugumui. Galime teigti, kad šis iracionalumas persekioja žmogų įvairiuose gyvenimo įvykiuose. Žmogus suvokia, kad šio neadekvatumo išvengti neįmanoma, tad supranta, kad tai reikia priimti. Žmogaus gyvenimas nuolat susiduria su tuo netikrumu, o ar jis tai nori pripažinti, ar neigti, priklauso nuo jo pačio.

Žmogus priešinasi tam, ko negali suprasti, su tuo ko negali valdyti ar su tuo, kam negali daryti įtakos. Štai šioje vietoje pradedama reikalauti, kad būtų paaiškinta viskas arba nieko. Iškelęs tokį reikalavimą žmogus nuolat ieško atsakymo. Toks noras pažadina protą, tačiau juk ten galime rasti tik neatitikimus. O ieškantis atsakymų žmogus matydamas visus tuos neatitikimus nuolat nusivilia. Pasaulis tampa neapčiuopamas ir nesuvokiamas, o žmogus stengdamas protu suvokti pasaulio tvarką jaučiasi visuomet apgautas, nes niekaip negali apčiuopti visumos, kuri paaiškintų pasaulio tvarką, duotų jam taip norimus atsakymus. A. Camus ieškodamas atsakymo, o gal tuo pačiu paguodos dėl savo nesupratimo teigia „Tai, ko nesuprantu yra neprotinga.“¹³ Čia iškyla dar vienas paradoksas, kadangi protas trokšta suprasti kosk ribotas yra ir tuo pačiu paneigia save. Taigi pripažinus savo proto galių ribotumą, žengiamas žingsnis į absurdą. Žmogui pažinti pasaulį yra neįmanoma ir jis šioje kovoje pralaimi, pripažįsta savo bejėgiškumą suvokdamas, kad

¹¹ Camus A. *Sizifo mitas*. P. 12.

¹² Wust P. *Netikrybė ir rizika*. Vilnius: Aidai. 2000. P. 11-13.

¹³ Camus A. *Sizifo mitas*. P. 15.

pasaulis yra iracionalus ir nesuprantamas. Rašydamas apie bejėgiškumo jausmą J. Girnius teigia, kad žmogus privalo būti pasirengęs įvairiems iššūkiams, būti pasiruošęs pulti, tačiau tai yra beprasmybė. Ji pasireiškia tuo, kad niekas nežino prieš ką reikėtų sukilti arba kada ir kur tai nutiks. Žmogus supranta, kad gyvenimas įvairiapusis dėl pasitaikančių atsitiktinumų.¹⁴

Taigi žmogaus noras turėti aiškumą, suprasti yra absurdiškas, nes nuolatos susiduriame su iracionalumu. Žmogus patiria absurda vos tik bando suprasti nesuprantamą. Nuolatos grėšiantis iracionalumas į žmogaus gyvenimą įneša baimę. „Dėl egzistencijos laike netikrumo gyvenimas yra nuolatinis išmėginimas.“¹⁵ Žmogus išsigandęs dėl savo egzistencijos nesuvokimo nuolat jaučia nerimą.

Protas yra inirtingai puolamas dėl savo netobulumo ir ieškoma kitų kelių į tiesą, bandant išsivaduoti iš to persekiojančio nerimo. Šis jausmas gali aplankyti tik aiškiai matantį žmogų, suvokiantį savo ribotą ir baigtinę egzistenciją. Šiuo klausimu galime daryti išvadą, jog pasaulis nieko nebegali pasiūlyti nerimo apimtam žmogui.¹⁶ Juk nei vienas taip ir nesuvokė pasaulio tos vienintelės prasmės.

Žmogus išanalizavęs savo proto ribas ir bandydamas daryti išvadas, prieina prie iracionalumo, o negalėdamas gauti aiškių atsakymų veda save prie savižudybės, nes laimės ir protingumo jausmas jam yra nepasiekiamas dėl užvaldžiusio absurdo, nepaklūstančio jokiems logikos dėsniams. Pasaulis pateikia paradoksų nuolatos, žmogus jų nesuvokia, tačiau nori suprasti pasaulį, bet pats pasaulis tam visada priešinasi. Yra nuolatos patiriama netikrybė ir iracionalumas. Esantis noras suprasti lieka nepatenkinamas.

1.1. Sizifo mitas kaip beprasmybės teigimas

A. Camus kaip visiškai atitinkantį absurdo žmogų pateikia Sizifą. Jis niekina dievus, turi neapsakomą geismą gyvenimui ir neapykantą mirčiai ir visą save atiduoda beprasmiškam darbui be pabaigos. Jis nesustodamas ridena į aukštą kalną akmenį ir stebi kaip per keletą akimirku nurieda žemyn ir vėl pradeda iš naujo. Būtent ta akimirka, jam leidžiantis žemyn, pasako daugiausiai apie Sizifą, kaip apsurdo žmogų, nes tuo metu jis sąmojingas. „Butent šito nusileidimo, šito trumpo atokvėpio metu Sizifas mane ir domina. Veidas, taip vargęs prie akmens, pats jau virto akmeniui! Matau, kaip tas žmogus sunkiu, tačiau vienodu žingsniu vėl leidžiasi prie kankynės, kuriai

¹⁴ Girnius J. *Raštai II*. Vilnius: Mintis. 1991. P.415.

¹⁵ Jaspers K. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Pradai. 1998. P. 141.

¹⁶ Camus A. *Sizifo mitas*. P. 13

nebus galo. Toji valanda, nelyginant atokvėpis, atsikartojanti taip pat neišvengiamai, kaip ir jo nelaime, - jo samonėjimo valanda. Kiekviena akimirka, kai iš viršūnės tolydžio leidžiasi dievų urkštynėn, jis pranoksta savo lemtį. Jis tvirtesnis už savo akmenį.“¹⁷ Jo nepalaiko viltis ir tik dėl to jo likimas mums gali pasirodyti tragiškas. Tačiau pagalvojus, kad daug vidurinės klasės žmonių gyvena ir dirba beprasmiškai, tačiau su viltimi, mums tai neprimena tragiškos istorijos. Ji tokia tampa tik retomis akimirkomis kai žmogus sutoja paklausti savęs „kodėl?“. Tokioje situacijoje esantis Sizifas savo darbo beprasmybę suvokia visiškai, iki galo ir būtent tai jį palaiko. „Priimdamas savo nuosprendį drąsiai ir su pasmerkimu, jis tampa pranašesnis už pasmerkimą.“¹⁸ Pilnas įsisamonimas savo lemties ir susitaikymas su ja. „Ižvalgumas, kuris turėtų tapti jo kančia, sykiu tampa jo pergale. Nėra tokios lemties, kurios nebūtų galima įveikti panieka.“¹⁹ J. Girnias teigia, kad mūsų aiškų likimo beprasmybės suvokimas niekuo nepalengvina mūsų naštos ir nesumažina kančios. Greičiau jau pasunkina tą skausmą, kuris galėtų tiesiog toks ir būti, sąmoningai viską suvokiant pavirsta kančia. Tačiau žmogus visuomet atranda jėgų išdidžiai priimti savo likimą, tokį koks jis yra. „<...> drauge su iškilimu sąmoningos kančios, iškyla ir tragiško džiaugsmo galimybė: nors ir kiek gyvenimas yra absurdiškas, aš galiu pakelti net patį absurdiškumą!“²⁰

Atpažinus tiesą, likimas nebebūna toks kankinantis. Liūdesys visa tai suvokus miršta palaiptisniui. „<...> Sizifas lieka didelis, nežiūrint viso savo likimo absurdiškumo. Nors ir neapsakomai sunki jo našta, tačiau jis nepalūžta. Nepalūžta dėl to, kad jis turi sąmonės jėgą savo beprasmybei įžvelgti ir tuo pačiu jai pakelti.“²¹ Yra verta visą šį absurdiškumą prisiimti atsisakant ir iliuzinės vielties ir savižudybės išeities. Taigi galim sakyti, kad net ir per absurda galima pasiekti laimę, nors net ir pati laimė kartais išaukia absurdo jausmą.

Sizifas yra laimingas, kaip ir mes turime būti laimingi suvokdami esantį absurda ir įsisamonindami, kad vis dėl to likimas priklauso mums. Atsigręždami į savo gyvenimą matome visa kas žmogiška, kad tam nėra galo, bet pripažįstam, kad viskas – gerai. R.Raskin pažymi, kad „A.Camus teigia jog žmogus beviltiškai ieško prasmės iš jį supančio pasaulio, bet save atranda tiesiog tarnaujantį visatai kuri yra iracionali ir beprasmiška. Susidūręs su paprasčiausiu dvasios reikalavimu nebūtimi, nusistatymas suvokti, A.Camus teigia, yra maištaujantis ir nepaklūsnus, pastangos išvaistytos per beviltišką kovą yra kaip ir Sizifo stumiant akmenį į kalną. Nepaisant beviltiškumo, A.Camus teigia jog šitas maištavimas ir nepaklūsnumas žvelgiant į beprasmį pasaulį,

¹⁷ Demeterio F. P. A. *A Comparative Study on the Theme of Human Existence in the Novels of Albert Camus and F. Sionil Jose*. Kritike volume two number one. 2008.P.57 Prieiga per internetą: http://www.kritike.org/journal/issue_3/demeterio_june2008.pdf (žr. 2014.03.12)

¹⁸ Camus A. *Sizifo mitas*. P. 66.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Girnias J. *Raštai I*. Vilnius: Mintis. 1994. P. 401.

²¹ Ten pat. P. 400.

įgalina žmogų gyventi pilnavertiškai ir aistringai.²² Turim susitaikyti su savo lemtimi. Juk visas šis beprasmybės suvokimas užuot buvęs priežastis save naikinti, tampa žmogaus didybės įrodymu. Pažindami ne tik dienos šviesą, bet ir nakties tamsą, atsisakę stabų, priimdami liūdesį su panieka, tampame stipresni.

Anot J. Girniaus prasmės klausimas kyla tik žmogui. Gamtoje, kuri niekada neišitraukia į gėrio ir blogio konfliktą, lygiai taip pat ji lieka kažkur anapus prasmės ir beprasmybės. Pačio žmogaus prasmės ieškojimas gamtoje tai tik primestas jai žmogiškasis mąstymas. Iš tiesų gamtai pakanka tiesiog faktinio buvimo, kad būtų viskas įprasminta. Mąstant apie gamtą, keista yra tai, kad nors niekada nekyla klausimas, kodėl egzistuoja augalai ar gyvūnai, tačiau atrodo, kad jų buvimas yra būtinas ir prasmingas, nes pranykus kokiai nors jų rūšiai griūtų visa tobula gamtos sistema. J. Girnius teigia, kad : „Pati gamtinė tikrovė nėra nei prasminga, nei beprasmiška, o tiesiog tokia, kokia ji faktiškai yra.“²³ To negalima pasakyti apie žmogų. Gal dėl to jį nuolatos kankina prasmės klausimas, jis nuolatos nori išsiaiškinti savo gyvenimo vertę. Dabartinis žmogus savo gyvenimą bando įprasminti be Dievo pagalbos ir nepasitenkindamas savo buvimo prasme, kaip gamtos dalimi. Teisitiniu požiūriu, žvelgiant į žmogaus prasmingą buvimą pasaulyje, jam nekyla jokių klausimų, nes save mato kaip Dievo atvaizdą žemėje, o gamtą kaip Dievo kūrinį. Net ir mirties klausimas nublanksta, kaip vertas diskutuoti vien dėl to, kad visi atsakymai jau yra pateikti „Mirties rūpestį tikinčiajam žmogui pakeičia išganymo viltis.“²⁴ Taigi tikinčiam žmogui vienintelis rūpestis yra kaip pasiekti išganymą, o jo gyvenimo prasmė ir yra būtent tas kelias į tai. Tačiau visada išlieka beprasmybės grėsmė jei nebus pasiektas išganymas. Tik tikinčiajam svarbiausia tampa ne prasmės paieškos, o būtent gyvenimo įprasminimas siekiant išganymo. Taigi tikinčiam žmogui yra paprasta suvokti savo prasmę šiame pasaulyje, nes jis save suvokia, kaip visumos dalį.

1.2. Vilties iliuziškumas

A. Camus teigtų, kad visuomet pirmiausiai reikia pradėti nuo nevilties. Juk žymiai objektyviau į viską galime žvelgti nuo jos pozicijos nei pasikliaunant viltimi. Pasirodžius absurdui išnyksta ne tik viltis ar iki šiol buvusi prasmė, bet tuo momentu pasirodo ir laisvė. Žmonėms yra per sunki laisvės našta ir jie mieliau renkasi iliuzijas, įsivaizduojamus plūdurus. Ši saviapgaulė, bailumas virsta blogio principu, kuris slepiasi už sistemos, tačiau tai yra kiekvieno mūsų

²² Raskin R. *Camus's Critiques of Existentialism*. Minerva - An Internet Journal of Philosophy 5. 2001. P.157 Prieiga internete :<http://www.minerva.mic.ul.ie/vol5/camus.pdf> (žr. 2014.04.10)

²³ Girnius J. *Raštai II*. Vilnius: Mintis. 1994. P. 287.

²⁴ Ten pat.

atsakomybė jį atpažinti. Būtent šis bailumas ir saviapgaulė bando užkirsti mums kelią į nesiblaškantį ir aiškų protą. Reikia atsisakyti iliuzinės vilties ir pasirinkti absurda.²⁵

Nuolotos gyvendami dėl tikslų, tam kad save pateisintume, dėl rūpesčių, pasikliaujame tik ateities vizija, kuria tikime. Tartum gyvename kančioje dabar tik tam, kad vėliau būtų gerai. Dažnai esame apimti iliuzijos, kad sureguliuoti visą savo gyvenimą yra mūsų galioje, nes esame laisvi. Tikime ja, todėl galvojam apie rytdieną, tikslus, kažkam teikiame didesnę pirmenybę, tačiau tokios laivės nėra. Viskas tik iliuzija, o vienintelė realybė tik mirtis po kurios jau mes nebeturime galimybės laisvai pasirinkti tęsti savo gyvenimą.

Taigi su ta laisve mus sieja iliuzija ir tai mus riboja. Norėdami pasiekti savo išsikeltus tikslus turime save apriboti, kad įgyvendintume reikalavimus, būtinus tam tikslui pasiekti. Tokiu būdu nepastebėdami tampame savo laisvės apriboti. Galima sakyti, kad žmogus bandydamas suteikti savo gyvenimui prasmę tuo pačiu apriboja gyvenimą.

Čia mums didžiausią laisvės pojūtį suteikia absurdas pareikšdamas, kad rytojaus nėra. Taip kaip tikintysis visą save atiduoda Dievui ir pasijaučia išlaisvinti, nors ir priima vergovę, taip ir absurdo žmogus atsigežęs į mirtį jaučias išlaisvintas. Šioje akivazidoje mūsų nepančioja jokie įsipareigojimai, apribojimai ar taisyklės, nesijaučiam atsakingi.

Štai tokia veiklos laisvė laikina, tačiau pakeičia laisvės iliuzijas. Vienintelė tikrąją laisvę tikriausiai galime laikyti tą momentą kuomet susiduria mirtis ir absurdas ir nebelieka nieko tik beprotiška aistra gyvenimui ir tuo pačiu abejingumas viskam. Ypač pasireiškiantis abejingumas visiem tikslams ir rūpečiams ir tuo pačiu aiškus suvokimas pasaulio. Šiam absurdo žmogui viskas tą akimirką yra duota, bet viskas po akimirkos bus atimta. Ir tai yra absurdo žmogaus apsisprendimas ryžtis gyventi be vilties ir paguodos.

Išgyventi be vilties ir paguodos gali tik tas, kuris pasirenka išgyventi kuo daugiau, bet nebūtinai kuo geriau. Išgyventi daugiau reiškia turėti ilgesnę patirtį, kuri keičia net žmogaus dorovę ir jo vertybes.

1.3. Mirties neišvengiamybė ir absurdo patirtis

Mirties klausimas yra labai svarbus norint suprasti absurdo patirtis. Mirtis ištikis kiekvieną žmogų ir kiekvienas bando tai priimti, kažkur pasamonėje tam ruošiasi nuo pat gimimo. Tačiau tai nėra toks aiškus suvokimas, kadangi mes niekada tiesiogiai mirties nepatiriame. Tai

²⁵ Cazali P.K. *Absurdas ir viltis egzistencializmo filosofijoje*. // LOGOS. Vilnius. Logos leidykla. 2009. Nr. 61. P. 45. Prieiga per internet: http://litlogos.eu/L61/Logos_61_043_053_Cazali.pdf (žr. 2014.05.10)

atsitinka tik būtent tą momentą, kai mirštame. Iki to laiko mirtį mes galime tik įsivaizduoti. Ji yra už mūsų patirties lauko.

Mąstymas apie mirtį visuomet sukelia įvairiapusių jausmus. Galvodami apie gyvenimą suvokiame, kad jis praeinamas ir tokie būtent esame mes. Esame čia, bet esame visada pasiruošę atsiveikinti ir išeiti. Būtent todėl mirtis kelia baimę, kad mes suprantame jos neišvengiamybę ir tuo pačiu mus gasdina jos nežinomybė, negalime pasakyti ar būtis tęsiasi ir po mirties. Galim apaminti save tik bandydami suvokti, kad mirtis yra arti, o ne kažkada įvyksianti. Mes nuolatos esame apimti to mirimo proceso, nes viskas kas mus supa aplink jau taip pat yra šiame procese. Žmogus, suvokiantis savo mirties galimybę, supranta, kad jo egzistencija yra praeinama ir netvirta.

Susidūrimas su mirties galimybe išaukia baimę ar nerimą. A. Maceina tvirtina, kad baimė metafiziškai turi būti nuolat išgyvenama. Retai tai kas pajaučia, nes esame apsupti daiktų ir aplinkos pastovumo. Kasdienybėje pamirštame savo laikinumą ir tik artimesnis susidūrimas prikelia mus iš to miego, iki tol tas mąstymas, kad mirsime nėra aktyvus, pamirštame, kad gyvenimas turi pabaigą, ribą. Kai žmogus jaučia baimę, jis prisimena tą tamsiąją savo būties pusę ir patiria ją savo esybe. Galutinai įsisamoninus, kad kiekvieną akimirką galime numirti apima laikinumo jausmas ir baimė prapulti į nebūtį. Žmogų tas suvokimas glumina. Mes vis judam su lyg kiekviena diena link savo mirties ir baiminamės savo praeinamumo. „Mes praeiname ne ta prasme, kad mes keistume situacijas patys pasilikdami, bet, kad mes dylame savo būtyje: pati mūsų būtis išsibaigia.“²⁶ Visa tai ir veda link absurdo.

Taigi, nors žmogus nuolat eina mirties link, iš tiesų jis jos nepatiria. Prisiliesti prie mirties galime per išgyvenamas artimųjų mirtis. Tuomet mirtį galime stebėti iš tolo, bet ji niekada nepaliečia mūsų asmeniškai, todėl visuomet lieka ta nežinomybė, lieka už mūsų suvokimo ribų. Ta baimė išlieka dėl mirties nepažinumo, gyvenimo nepasikartojamumo. Anot A. Camus šisėjimas link mirties yra vienas svarbiausių aspektų einant absurdo sąmonės link. Taigi tai, kad žmogus mirs tampa absurdo patirties šaltiniu.

Daugumas žmonių užmerkia akis mirties faktui, nes, vos tik apie tai pagalvoji, mirtis iš karto verčia reaguoti. Dažniausiai nuo to tiesiog bėgama, guodžiant save, kad galvojimas apie tai nieko nepakeis. Juk mąstydamas žmogus neprivers gyvenimo sustoti, nenutrūkti. Mirtis visiškai nepriklauso nuo žmogaus, ji tiesiog įvyks, ji yra neatšaukiama ir nenumaldomai artėjanti.

²⁶ Maceinienė T. *Kurgi, mirtie, tavasis geluonis?! // Pokalbiai su filosofu Antanu Maceina apie mirtį. Vilnius: Margi raštai. 2007. P. 13.*

Tagi matome, kad absurdo patirtis ir mirties problema siejasi artimai. Mirties baimė sujaukia žmogaus kasdienybę. Gyvenimas baigtinis, trumpas, tačiau net ir būdamas toks trapus sugeba sukelti tokias stiprias patirtis, kaip mirties baimė, beprasmybės jausmas ir bejėgiškumas. „Nežinia, kur mūsų tyko mirtis, tad laukime jos visur.“²⁷ Žmogus nešioja šias patirtis savyje, nuolat jas išgyvendamas. Trumpam sugebėdamas užsimiršti ir vėl tam tikrų situacijų iškeliamas. „Kiekvieną mano žingsnį lydi šešėlis – galimybė, kad bet kuriuo momentu manęs neliks.“²⁸ Tai kelia bejėgiškumo jausmą, nerimą, baimę, o galiausiai ir absurdo jausmą. Visos šios patirtys yra absurdo dalys ir šaltiniai.

1.4. Filosofinė savižudybė kaip susitaikymas su beprasmybe

Gyvenimas šiame pasaulyje prašo pasirinkti likti jame ar pasitraukti. Svarbiausia žinoti priežastis, kodėl pasirenkamas vienas ar kitas variantas. Čia būtų galima prisiminti Spinozos mokymą, kad žinoti savo troškimų priežastis yra tikroji laisvė. Tikriausiai ir žmogus dėl šios priežasties vis ieško atsakymų dėl savo pasirinkimo. Bando atrasti laisvę nuo šio pasaulio iracionalumo.

Pirmiausia reikėtų suvokti apskritai kur glūdi absurdas. Jo nėra žmoguje ar pasaulyje, jis glūdi jų priešpriešoje. Dažniausiai jį pastebime sulyginę tam tikrą žmogaus elgseną, jo ketinimus su realybe. Suprantame, kad tikras žmogaus poelgis niekada nevirš tuo ko jis trokšta ir tas atstumas, tas atotrūkis vertinant logiškai, lyginant tuos du narius mums atrodo absurdiškas. Atsiranda tarpas tarp žmogaus ir pasaulio, kurį visuomet užpildo, sujungia absurdas.

Ši trejybė baigiasi kartu su žmogaus mirtimi, nes ji nedaloma. Todėl dingus vienam iš šios trijados narių, tai yra žmogui, dingsta ir visos kitos dalys. Absurdas neegzistuoja be žmogaus ar pasaulio. Taigi svarbu atsakyti sau ar vienintelė kova su absurdu yra savižudybė.

Žmogus pagaliau suvokęs absurdą jau nebesugeba iš jo išsivaduoti ir lieka su juo gyventi visiems laikams. Jis lieka uždarytas viduryje tarp proto ir pasaulio ir daugumas jų ieškodami bent šiek tiek vilties visuomet atsisuka į religiją. Dažniausiai visi tie išprotavimai apie pabėgimą nuo absurdo nėra pagrįsti logika ir juos galima pavadinti šuoliu. Tas negalėjimas visko paaiškinti ir suprasti virsta tiesiog aklu tikėjimu dievu, kuris turi atsakymus į visus žmogų per amžius kankinčius klausimus. A. Šliogeris aptardamas A. Schopenhauer filosofiją tvirtina, kad „Jei Dievo nėra, jokios aukštesnės prasmės pasaulis ir žmogus neturi, o istorija betikslė. Visi

²⁷ De Montaigne M. *Esė*. Vilnius: Tyto alba. 2011. P. 68.

²⁸ Budriūnaitė A. *Laisvė mirčiai* //SOTER. Kaunas. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2005. Nr. 15(43). P. 51.

egzistenciniai orientyrai turi tilpti pačiame pasaulyje, o gyvenimo tikslas sutapti su pačiu gyvenimu.“²⁹ Kai nebėra į ką atsisuktį, ko paprašyti pagalbos, žmogus visuomet atsisuka į Dievą. Net ir suvokęs savo egzistencijos absurdiškumą, tikintysis niekada nepraras vilties ar nepripažins visiškos savo ir pasaulio beprasmybės. Jam tai artimiausias įmanomas priartėjimas prie Dievo. Čia galima pastebėti tą patį iracionalumą, kuris atrandamas tarp žmogaus ir pasaulio ir kuris matomas logika nepagrįstu tikėjimu į Dievą. Tik vieni atpažinę tą pasaulio beprasmybę taip ir lieka gyventi su ja ar pasirenka savižudybę, o kiti save atiduoda į tikėjimo rankas. Manydami, kad tai ko jie patys nesupranta priklauso kažkam esančiam aukščiau, esančiam anapus žmogaus proto. Mes norim visada viską paaiškinti, nes stengiamės pasaulį suprasti per patirį, bet ir vėl susiduriame su žymiai pranašesniu iracionalumu. Tikintis žmogus neturi tokio stirpaus aiškumo poreikio, jam pakanka, kad ir to ne visai logiško dieviško paaiškinimo apie tai ko jis nesupranta, o absurdo žmogus anot A. Camus mąsto atvirksčiai „ Jis pripažįsta kovą, visiškai neniekina proto ir priima iracionalumą“³⁰ Tuo tarpu tikėjimas dievu prašo aukoti protą ir mūsų racionalų mąstymą ir sudievinėti iracionalumą. Tačiau tuo pačiu pabandžius įrodyti Dievo viršenybę nejučiomis jam gali būti priskirti absurdui būdingi bruožai, tokie kaip Dievas esantis neteisingas, nenuoseklus, nesuprantamas.

S. Kierkegaard kalbėdamas apie didvyrio gyvenimą teigia, kad mirtis visiškai nereiškia pabaigos. „ Taigi kai toks tragiškas didvyris pasiekia kulminaciją kančioje (mirtyje), tuomet šiuo paskutiniu žodžiu jis tampa nemirtingas dar prieš mirdamas, tuo tarpu įprastas tragiškas didvyris tampa nemirtingas tik po mirties.“³¹ Ji suteikia žymiai daugiau vilties nei pats gyvenimas, bet tokią išvadą galima padaryti tik ne koku nors loginio mąstymo būdu, o greičiau per tikėjimą. Niekada neatrasime vilties po mirties, jeigu gyvenam tik su tuo ką žinome, savo proto ribose, iki tos vietos kur dar aiškiai galime suvokti jo galimybes. Pats S. Kierkegaard neviltį apibūdina kaip nuodomę, o ji nutolina nuo Dievo. Tuo tarpu A. Camus teigia, kad šioje situacijoje Dievas apskritai nedalyvauja „Absurdas, kuris yra metafizinė sąmoningo žmogaus būseną, neveda prie Dievo. <...> absurdas – tai nuodėmė be Dievo.“³² Absurdo žmogus nebėga nuo nevilties, o priima ją ir stengiasi su ja susigyventi. Pasirenka geriau jau tokią kančią, gyvenimą neviltyje nei gyvenimą iliuzijoje, kad po mirties laukia amžinybė, puosialėjanti mūsų viltį. A. Šliogeris kalbėdamas apie A. Schopenhauer apmąstomą gyvenimą iliuzijoje pabrėžia: „ Kuo mažiau iliuzijų, tuo skausmingesnis šis tragiškumas, tačiau kartu tuo mažesnė rizika, kad žmogus peržengs pačios pasaulio prigimties nustatytas ribas ir taps destrukcijos monstru.“³³

²⁹ Šliogeris A. *Arthurio Schopenhauerio filosofija*// Schopenhauer A. Pasaulis kaip valia ir vaizdinys. P. 716.

³⁰ Camus A. *Sizifo mitas*. 2007. P. 20

³¹ Kierkegaard S. *Baimė ir drebėjimas*. Vilnius: Aidai. 2011 P. 110

³² Camus A. *Sizifo mitas*. P. 21-22

³³ Šliogeris A. *Arthurio Schopenhauerio filosofija*// Schopenhauer A. Pasaulis kaip valia ir vaizdinys. P. 722.

1.5. Absurdo laisvė ir maištas prieš absurda

Žmogus nesugeba suvokti šio pasaulio prasmės. Jis gali suvokti tik tai ką leidžia mūsų protas. Gyvename tarp troškimo surasti viską jungiančią vienybę ir negalėjimo viską racionaliai suvokti. Tartum tikrosios tiesos taip ir neatradę, o blaškydamiesi pasaulyje bandydami surasti tą sprendimą, aiškumą.

Jei suvoktume save tik kaip dalį pasaulio, visiškai nesiskiriantį nuo kitų gyvūnų, niekada neiškiltų konflikto tarp mūsų sąmonės ir pasaulio. Tačiau būtent tas konflikto suvokimas ir skiria mus nuo kitų. Būtent tai reikia išsaugoti, būtent tą absurdo akimirką, kai suvokiame priešpriešą tarp pasaulio ir proto. Tai mums leidžia išlaikyti įtampą, vis iš naujo įsisamoninant tą konfliktą. Toks požiūris išlaiko žmogų maištaujantį, aiškiai matantį, tačiau ir be vilties. Būtent tokia tampa jo kasdienybė. Visos kankinančios problemos neišnyksta, tačiau įgauna kitą pavidalą, kaip ir mirties problema.

Absurdo žmogus visuomet būna gundomas atsisakyti savo pastangų ir tiesiog padaryti šuolį. Tačiau jis nesupranta ar tai būtina, nes netiki nei pragaru, nei nuodėme, nei nemirtingumu, nei savo kalte. Jis ir nori sužinoti ar galima gyventi be to. Vienintelis dalykas kuo galima tikėti tai tuo kas nėra tikra. „Taigi jis verčia save gyventi vien tik tuo, kas jam žinoma, apsieiti su tuo, kas yra ir nesileisti nieko, kas nėra tikra. Jam atsakoma, kad niekas nėra tikra. Tačiau bent jau šitai yra tikrybė.“³⁴

Štai čia galime priėti prie savižudybės. Taigi dabar atrodo, kad gyvenimas tuo bus geriau nugyventas, tuo daugiau patirties bus įgyjama, kuo mažiau prasmės jis turės. Norint viską išgyventi, svarbiausia yra nemalšinti to maišto, kurį mes patiriame ir visuomet išlaikyti tą konfliktą tarp pasaulio ir proto, kad absurdas gyvuotų. Vos tik panaikintume viena iš jo sudedamųjų dalių, vos tik nuo jo nusigręžtume, jis kaip mat numirtų. Taigi tas maištas yra būtent tai kas verčia mus abejoti pasauliu, reikalauja aiškumo ir suteikia tikrumą patirčiai. „<...> metafiziškas maištas daro sąmoningą visą patirtį. Tuo maištu žmogus nuolat teigia sau, kad jis yra.“³⁵ Maišto dėka žmogus supranta, kad lemtis yra gniuždanti.

A. Camus maištaujantį žmogų apibūdina kaip sakantį „ne“. Tačiau tai neišsižadėjimas tai greičiau pirmasis jo ištariamasis „taip“, kai prieinama riba kuomet jis nebegali kentėti. Maištas žmoguje kyla būtent tuomet, kai atsiranda jausmas, kad būtent tas jo poelgis yra teisingas. Tai

³⁴ Camus A. *Sizifo mitas*. P. 29.

³⁵ Ten pat.

protestas prieš nepakenčiamą elgesį jo atžvilgiu. Žmogaus bandymas pasipriešinti tam, ką bando iš jo atimti, o jis nori išsaugoti.

Čia galima pamatyti ir daug duodančias vertybes, padedančias apsispręsti daugiau nebekentėti ir taip pat atsilaikyti iškilus pavojams. Maištininkas apimtas nevilties pasirenka tylėjimą, o tai, daug kas pasakytų, reiškia susitaikymą ir nieko nenorėjimą. Tačiau tai greičiau reiškia geismą viskam, tiesiog niekam konkrečiai. Vos tik pasirpriešinus, susigrumia tai kas jam svarbu su tuo, kas jam visiškai nieko nereiškia. Išryškėja pagrindinės žmogaus vertybės su kuriomis jis susitapatina.

Maištaujantis žmogus kaip vergas tyliai kentėjęs, bet praradęs kantrybę, ima neigti ir nebesitaikstyti su šeiminingu. Nepaklūsdamas jis pasipriešina ne tik jam, bet kovoja ir prieš pačią vergiją kaip tokią. Visas šis pasipriešinimas tampa ne tik pavieniu aktu, o visu žmogumi. Ta vergo ginama dalis tampa svarbiausia, tampa juo visu, tampa vertu pasiaukojimo. Vergas galiausiai apsisprendžia „viskas arba nieko“. Toks maišto protrūkis pagimdo sąmonę.³⁶ Vergas pasirenka arba gauti viską ko trokšta arba prarasti ir tapti niekuo ir dėl viso šito yra pasirengęs paaukoti gyvybę. „Geriau mirti stovint, negu gyventi klūpint.“³⁷ Maište būtent slypi tas perėjimas nuo to ko mes manom, kad reikėtų prie to ko mes norime, kad būtų.

Mūsų pasirinktos vertybės už kurias pasirenkame kovoti ir su jomis susitapatinti pirmiausiai svarbios asmeniškai, bet vien tik tas pasiryžimas dėl jų mirti, išreiškia požiūrį į jas, kaip esančias aukščiau mūsų. Tas vertybes mes pripažįstame kaip visuotinas, svarbias ne tik mums, bet ir visiems kitiems. Šioje vietoje mes prarandame savo individualumą maištaudami prieš šeiminingą ne tik dėl savęs, bet tai darydami visų labui. Maištas neapsiriboja vieno žmogaus gaunamu gėriu. Kovoiant dėl kažko kas yra bendra išsivaduojama iš vienvėsių, įgaunama paskata veikti ir tai daroma būtent dėl juntamos išankstinės bendrystės jausmo. Taigi, nors maištą nulemia egoistinės priežastys, jis nėra egoistiškas. Tai vieno žmogaus kova dėl visų, nes vieno žmogaus interesai nėra tai ką jis nori apginti.

A. Camus aprašo Schelerio lyginamas vertybes su tokia neigiama savoka kaip pagieža, kuri atsiranda mums būnant tam nuolatiniame bejėgiškumo jausme. Maištas čia atvirkščiai padeda išsivaduoti iš to jausmo, tų uždėtų pančių, skatina veikti suteikdamas energijos ginti save. Žmogus siekia būti kitoks, tačiau ne keistis visiškai, o apginti save būtent tokį koks jis yra. Pagieža nukreipta į save patį.³⁸ Jis sutapatina maištą su pagieža, neapykanta pasauliui. Tačiau toks palyginimas nėra teisingas, nes maištas pranoksta pagiežą savo aistringumu. Maištas verčia žmogų jausti aistrą savo

³⁶ Camus A. *Maištaujantis žmogus*. Vilnius: Kronta. 2006 P.22.

³⁷ Ten pat.

³⁸ Ten pat. P.24.

egzistencijai, idealo siekiui ir galiausiai meilei. Žmogus, kuris maištauja, visada pasirenka kovoti dėl šių jam itin svarbių dalykų ir paaukoja visa kita. „Akivaizdžiai neigiamas, nes nieko netveria, maištas iš tikrųjų yra nepaprastai teigiamas, nes žmoguje atskleidžia tai, dėl ko visuomet verta kovoti.“³⁹

Maištininkas niekada nelinki kitam blogo ir niekada nesivadovautų principu „akis už akį“. Jis netgi pats linkęs aukotis dėl kitų gerovės, kad niekam kitam netektų kentėti. Maištininku tampa ne tik tas kuris patiria kančias, bet ir tas kuris stebi kenčiant kitą, pažeidžiant jo orumą. Maištas gyvas tik tada, kai teoriškai turėtų būti lygybė, bet jos nėra. Jis kovoja už turimą būti faktinę lygybę, žinodamas, kad tas maištas yra galimas ir reikalingas. Jis niekada neduotų rezultatų tokioje visuomenėje kur lygybės tarp žmonių suvokimas sutampa su realiai esančia ar ten kur skirtumas pernelyg didelis, kad būtų galima maištu kovoti už savo vertybes. Maištas yra būdingas daugiausiai Vakarų visuomenėse, kur žmonės gyvena su idėja apie lygybę ir laisvę, apie patį žmogų, kaip didelę vertybę, o matomas skirtumas tarp tos idėjos ir realybės, kylantis nepasitenkinimas esama padėtimi verčia maištauti. Šios problemos nėra tose visuomenėse, kur atsakymus pateikia šventumo sąvoka. Į visus klausimus jie turi atsakymus, kurie pateikiami per mitus, ir komentarus apie juos, dėl to maištas neegzistuoja. Taigi kol žmogus gyvena susikurtame sakraliniame pasaulyje jam nekils nei klausimai, nei maištas. Tik išėjus iš to pasaulio atsiranda poreikis protingai suformuluotiems, logiškiems, nemitiniams atsakymams.

Maištas yra itin svarbus šiandieninėje visuomenėje, kuri yra desakralizuota, ieškanti pagrindinių vertybių ir ieškanti priimtinos elgesio taisyklės, kuri būtų už sakralinio pasaulio, grindžiama vien žmonių pasirinkimu ir jų morale. Tos pasirenkamos vertybės dėl kurių kovojama turi tarnauti visiems. Juk maištas tai ne tik vieno individo kova dėl savęs. Maištas – tai visų pirma solidarumas dėl bendro tikslo. Taigi jei žmogaus maištas griauja tą solidarumą tai jau nebe maištas. Jis visuomet turi išlaikyti ribą, tam tikrą įtampą ir nepamiršti savo pradinio kilnumo.

Taigi matome, kad maištas tarnauja visiems ir tuo skiriasi nuo absurdo, kurio kančia visiškai individuali. Čia vieno žmogaus patiriamas blogis tampa kolektyvine problema už kurią kovojama. Vieno žmogaus kova dėl visų išvaduoja jį iš vienatvės, padeda pajauti bendrumą dėl vertybės. „Kada žmogus aukojasi vienai ar kitai bendruomeninei idėjai, jis liudija savo kilnybę rodydamas, jog laisvė, teisybė ar kuri kita vertybė jam brangesnė už vegetavimą priespaudoje, už nusilenkimą neteisybei, už susitraukimą savo asmeninės laimės kiautan.“⁴⁰

Mes protestuojame prieš savo padėtį visuomenėje, prieš savo šeimnininką. Tačiau yra ir kitas maištas – tai metafizinis maištas, kuriuo protestuojame prieš savo lemtį apskritai kaip tokią

³⁹ Ten pat. P.25

⁴⁰ Girnius J. *Raštai II*. P.435-436

skirtą visiems žmonėms individualiai, prieš pasaulio sandarą. Abiejais atvejais susiduriame su vertybe.

Maištu žmogus bando įteisinti vieną bendrą vertybę jungiančią visus. Tokiu būdu jis siekia suprasti kitą žmogų, vadovaujantis tuo pačiu matu ir įvesti aiškumą, vienovę. Taip ir metafizinis maištas siekia panašios tvarkos, tik pasaulio lygmeniu, siekia išspręsti prieštaravimą tarp teisingumo arba neteisingumo principų ir pasirinkti vieną. Siekiamybė yra laiminga vienovė, be gyvenimo kančių ir mirties baimės, be žmonių išsisklaidymo.

Kaip ir vergo pripažinimas priklausomybės nuo šeiminko, taip įtvirtinus jo egzistavimą, taip ir metafizinis maištas įtvirtina jėgą kovodamas prieš ją. Kova prieš kažką įtvirtina ir pripažįsta tai tikrove, kol galiausiai po kovos išlieka tik vienas. Taigi metęs iššūkį maištas ne neigia aukštesnės jėgos. Jį stumia į priekį noras nugalėti, atrasti teisybę ir galiausiai noras pačiam vadovauti. „Kadangi Dievo sostas nuversta, maištininkas pripažįsta, kad tą teisingumą, tą tvarką, tą vienovę, kurių bergždžiai ieškojo savo gyvenime, jis dabar privalo sukurti savo rankomis ir pateisinti, kodėl nuverstas Dievas.“⁴¹ Laimintis maištas, nuvertęs savo priešininką vėliau pats turi sukurti tvarką, tačiau tos pastangos dažnai tampa beviltiškomis, pasiduodančiomis totaliniam nuolankumui. Metafizinis maištas kaip ir vergo maištas prasideda tuo pačiu pozityviu noru.

Maištas neapsieina ir be meilės, kuri lieka tiems kas nebeturi kuo tikėti. Visur matydami neteisingumą jie aukojasi dėl nuskriaustųjų, dalinasi savo meilės jėga, išdalina save dabar gyvenantiems, taip bandydami atmesti tą neteisingumą. Maištas yra meilė, dosnumas arba niekas.⁴² Maištaujantis žmogus sulygina save su kitais, tampa toks kaip visi, atsisako save sudievinėti, kad dalintųsi bendru likimu ir tik tada galime pajusti meilę šviesiam pasauliui, išgyventi teisingumą. Tą akimirką žmogus gali jaustis laimingu.

Padarius išvadas jau iškart suprantame, kad logiška maišto baigtis nėra savižudybė, nes ji labiau veda prie susitaikymo. Savižudybė yra visiška priešingybė išsprendžianti absurdo problemą. Vis dėl to absurdas gali išlikti tik būdamas neišspręstas, kažkur tarp mirties įsisamoninimo ir nesusitaikymo su ja. Ir jeigu sugebame numirti nesusitaikius tai tampa žymiai kilniau nei pasitraukus iš šio pasaulio savo paties noru. Svarbiausia išgyventi viską kas įmanoma nuolatos gyvenant toje absurdo kuriamoje įtampoje, nuolatos jaučiant absurdo mums keliamą iššūkį.

Yra labai svarbu išsiaiškinti apie savo paties patiriamą laisvę. Čia vėl reikėtų sugrįžti prie Dievo. Juk jei jis mums suteikia laisvę, tai mes nesame atsakingi už nieką kitą, tačiau jei mes

⁴¹ Camus A. *Maištaujantis žmogus*. P.32-33

⁴² Ten pat. P.239

šeimininko neturime tai esame ne tik laisvi, bet ir atsakingi už visą blogį. Štai todėl galime kalbėti apie laisvę tik savo patirčių ribose, o tai apsiribotą tiesiog proto ir veiklos laisvę. Žmogus tampa laisvas veikti savęs neribodamas, nes neturi nei vilties nei ateities.

Nors absurdo žmogui visos patirtys turėtų būti vienodos jis vis vien siekia jų turėti kuo daugiau, o tai reikštų, kad siūloma kuo dažniau stoti į kovą su pasauliu. Visos šios patirtys priklauso tik nuo mūsų ir niekeno kito. Nors dažnai linkę manyti, kad viskas ateina jei gyvenimo aplinkybės tinkamai susidėlioja. Vienintelis trukdis įgyti mažiau patirčių tai ankstyva mirtis. Kitu atveju mums duota tiek pat galimybės išgyventi patyrimus, kaip ir visiems kitiems. Viskas priklauso tik nuo metų skaičiaus praleistų čia, o ne patyrimo gilumo.

Taigi matome, kad žmogų nuolatos į priekį stumia nuolatinis nepasitenkinimas esama padėtimi, noras pagerinti viską kas tik yra įmanoma. Iš to kyla noras maištauti, kovoti su blogiu. Vis dėl to, kad ir kaip žmogus stengtųsi kančia ir neteisybė išliks ir vis iš naujo naujų kartų bus užduodamas tas pats klausimas „kodėl?“. Vienintelis laikas, kai vis dėl to žmogus šaukiasi teisingumo yra mirties akimirka. Tikintieji išgelbėja save galvodami apie amžiną gyvenimą, bedieviui belieka nežinomybė, viltis.

2. PRASMĖ

2.1. Prasmė kaip esminė žmogaus motyvacija

Gyvenimo prasmė gali nuolat kisti. Pirmiausia gyvenimo prasmę galime atrasti kurdami arba nuveikdami darbą. Taip pat per patiriamą grožį, tiesą, gamtą, meilę. Mylėdamas kitą gali padėti jam tapti laimingu, atsiskleisti, tuo pačiu taip įprasminti savo būvimą. Trečiasis būdas atrasti prasmę – tai kančia. Kančia atlėgsta kai jai atrandama prasmė. Svarbiausia pakeisti požiūrį į likimą ir suprasti, kad kiekvienoje kančioje galime įžvelgti prasmę, pavyzdžiui pasiaukojimą, ar narsų kentėjimą ligos atveju, kai kančia negali būti pašalinama. Tokia kančia netgi taurina vidinę žmogaus būseną. Bet kuriuo atveju žmogui yra sunku įprasminti savo gyvenimą, jam žymiai lengviau suvokti jo beprasmybę, tačiau iš žmogaus reikalaujama pakęsti savo nesugebėjimą racionaliai suvokti jo besąlygišką prasmingumą. Todėl ieškant prasmės pirmiausia turime pakeisti požiūrį.

Pagal V.E. Frankl žmogus patekęs į koncentracijos stovyklą praranda visas vertybes, tampa be savo norų ir minčių, praradęs savo vidinę laisvę ir asmeninę vertę, netgi ne subjektas. Tiesiog nuvertėja viskas kas nesusiję su gyvybės išsaugojimu. Kaliniui geriausia tiesiog ištirpti masėje, pasislėpti tarp kitų. Tampant didele masės dalele norint šiek tiek apsisaugoti nuo visiško sužlugimo aplinkoje, kur atskiras žmogaus gyvenimas yra nuvertinamas. Visi kaliniai nuolatos jaučia tam tikrą dirglumą. Sukelia tai ir fizinis išsekimas, tačiau didelį poveikį turi psichinės priežastys. „Didžiumą kalinių kamuoja savotiškas nepilnavertiškumo jausmas. Kiekvienas iš mūsų kadaise buvome „kažkas“. O dabar čia su mumis elgiamasi taip, tarsi jis būtų niekas.“⁴³ Viskas gali lengvai sugriūti vien dėl neturėjimo stabilios savimonės. Tai išbandymas ne tik kūnui, bet galbūt labiau sielai. Juk dažniau siela palūžta greičiau nei kūnas.

Net ir pakliuvus į aplinkybes, kuriose žmogus priverstas kovoti dėl išgyvenimo, jis vis dar gali rinktis ar tai daryti žmogiškai ar kovoti bet kokiomis sąlygomis. Tokia kančia, kuri priimama, kaip iššūkis žmogiškumui priveda prie vidinės pergalės, o tai leidžia jaustis davisiskai turtingam ir taip jaustis galint prasmingai formuoti savo gyvenimą. „Įgyvendindamas prasmę, žmogus realizuoja save. Įgyvendindami kančios prasmę, realizuojame tai, kas žmoguje žmogiškiausia – bręstame, augame, pranokstame save. Kaip tik tada, kai esame visiškai bejėgiai ir neturime vilties, nes pakeisti aplinkybių negalime, – kaip tik tada esame pašaukti, jaučiame poreikį

⁴³ Frankl Viktor.E *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2009. P.73.

pasikeisti patys.“⁴⁴ Tokioje kančioje galima realizuoti savo vertybės, nors ir negalima savęs išreikšti per kūrybą ar išgyvenimus (grožio, meno, gamtos) ir tik tokiu būdu galima įprasminti savo gyvenimą koncentracijos stovykloje. Tačiau suvokti savo vidinės laisvės pilnatvę ir realizuoti savo vertybes per kančią, suvokti, kad „dvasia gali būti stipresnė už išorinį likimą“⁴⁵ gali ne kiekvienas.

Shopenhaueris teigia, kad laimė tai kančios nebuvimas. Tartum apibūdina požiūrį, kad laimingas gali būti tada, kai kas nors neatsitinka. Arba kitaip galima būtų pažvelgti, kad ir atsitikus nelaimei žmogus mano, kad galėtų būti laimingas tik tada, jei ta jo kančia dingtų. Žmogus tartum įsisuka į ratą, kuomet esant nelaimei jaučiasi nelaimingas, o jos nebūnant jaučia tuštybę. Atrodo, kad bet koku atveju negali būti laimingas. Gyvenant kančioje yra svarbu suvokti, kad tokia situacija yra laikina, kad ateityje tai pasikeis. Numatydami sau gražią ateitį ir galvojant apie šios dienos išgyvenimą, kaip išgyvenamą pamoką galima lengviau viską pergyventi. Kančią suvokiant kaip tam tikrą tikslą ar idėją ji įgauna prasmę. Netikėjimas ateitimi sužlugdo tiek fiziškai tiek psichiškai. Taikliausiai tai apibūdina F. Nietzsche žodžiai: „Kas turi KAM gyventi, išters bet kokį KAIP“⁴⁶

Dažnai yra sunku suvokti savo laikiną egzistenciją. Nežinia žmogų nuolatos slegia, nes neįmanoma numanyti kada ji baigsis. Tai greičiau gali pasireikšti koncentracijos stovykloje, laukiančiam mirties bausmės įvykdymo ar sergančiam nepagydoma liga. Tą kalinio patiriamą jausmą puikiai nusako posakis: geriau siaubinga pabaiga, nei siaubas be pabaigos. Visuomet lyg gyvename siaube nežinodami kada jis baigsis. Surandame gyvenimo prasmę tam, kad laikina egzistencija neatrodytų tokia siaubinga. Tačiau nesuradus prasmės dažnai pasirenkama savižudybė, ta siaubinga pabaiga.

Gyvenant suvokiant, kad gyvenimas toks laikinas ir nežinia kada tiksliai baigsis nebeišeina gyventi ateitimi, tikslo link. Normalios būties žmogus nuolatos gyvena tikslo link. Tartum tai ir yra tas gyvenimo variklis, kuris lengviau padeda išgyventi ir nuobodulį ir kančią, vis tikintis, kad tai yra tikslo siekimo dalis, kurią reikia praeiti. Žmogus, kuris suvokia, kad jis savo tikslams pasiekti jau neturi laiko, palūžta morališkai. Lieka vienintelis būdas gyventi – tai šia diena. Problemos, kurios kankina žmogų dėl jo nuolatinio gyvenimo į ateitį, išnyksta. Tokie dalykai, kurie svarbūs kasdieniniame gyvenime, visiškai praranda vertę, kaip kad darbas, namų ruoša, rūpinimasis statusu visuomenėje ir netgi draugų ar šeimos parama. Suvokiant laikiną egzistenciją pranyksta viskas ir suvokiamas tik labai aiškus vienumos jausmas.

⁴⁴ Frankl Viktor E. *Žmogus prasmės akivaizdoje*. Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis Metai, 2009. Nr. 4 Prieiga internete: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/4323-viktor-e-frankl-zmogus-prasmes-akivaizdoje>. (žr. 2014.05.07)

⁴⁵ Frankl Viktor.E „*Žmogus ieško prasmės*“. P. 76.

⁴⁶ Ten pat. P. 88

Nors atrodo prarasti gyvenimą - gasdinantis dalykas, tačiau užplūstanti ramuma niekam neprilyginama. Sakoma, kad savižudžiai, apsisprendę išeiti iš šio pasaulio, tampa ramūs ir laimingi. Galime spėti, kad prie to prisideda tas pats laikinumo jausmas, kuomet žemiški dalykai tampa nebesvarbūs, jie nekankina, lieka tik dvasiniai. Kad ir kaip ši rami būseną viliotų, nereikia jai atsiduoti. Tai greičiau leidžia mums geriau suvokti save ir savo vidinius išgyvenimus, tai galimybė dvasiškai praaugti save. Pasinėrus į šį laikinumą galima prieiti tik visiškos beprasmybės būseną. Tačiau yra savrbu nuo tos laikinos dabarties atsiriboti. Ir nors negalime tuo metu susikaupti ir nukreipti savęs ateities link, galime grįžti į praeitį. Būtent ji padeda suvokti kas yra nugyventa, bet taip pat padeda nukreipti save ateities link. Sugrįžę prisiminimai apie praeitį mums sukuria vaizdinius to, kas dar neišgyventa ar galėtų būti išgyventa dar kartą, taip primindami apie tikslus. Keistas dalykas, kad žvelgiant į ateitį jau suvokus savo egzistencinį laikinumą, viskas atrodo žymiai šviesiau, lyg iliuzija, bet vis dėl to suteikianti prasmę dabartinei kančiai.

Šiam kančios klausimui mes niekada negalime likti abejingi ar pavadinti jo tiesiog neįdomiu. J. Girnius kančią mato, kaip žmogaus bėgimą nuo pačio savęs. „Bėgimas nuo kančios svarstymų yra viena žmogiškojo nuo mūsų pačių bėgimo apraiška. Žmogus paprastai nenori būti pats sau atviras.“⁴⁷ Kančios klausimas nuolatos mus persekioja, nuolatos nuo jo bėgame, bet būtent tai ir įrodo koks tas klausimas mums yra savrbus ir kaip skaudžiai mus jis gali paliesti jei tik bandysime į jį nuoširdžiai atsakyti.

Svarbiausia kas padeda išgyventi, tai savos praeities nesigailėjimas. Žinant, kad padarei tai kas buvo svarbu, ypač tai ko visuomet troškai ir klausei būtent savo vidinio balso ir priėmėi gyvenimo išbandymus, kaip pamokas, padeda pasijusti laimingu ir susitaikyti su lemtimi. „...išorinio pasaulio griūtis ir net jų pačių mirtis leido pasiekti tokią žmogišką didybę, kuri veikiausiai niekada nebūtų buvusi įmanoma ankstesnėje normalioje egzistencijoje.“⁴⁸ Tačiau J. Girnius teigia, kad „Paguoda visa išgyvenus, ką žmogus gali išgyventi, nieko nereiškia prieš mirtį. Mirties baimėje slypi ne nesulauktos senatvės, o nebūtin sunykimo baimė.“⁴⁹

Taigi dažnai ateitis atrodo beviltiška, tačiau net aplankius tokioms mintims verta prisiminti, kad nežinome ką mums atneš nei rytoj, nei kita valanda. Pasaulis gali apsiversti ir iš apėmusios beprasmybės gyvenimas gali pavirsti į visiškai prasmingą. Todėl prasmė ir beprasmybė nuolatos žaidžia su mumis pasirodant tai vienai tai kitai. Kaip jau minėjau tikriausiai galutinai išsiaiškinti apie savo prasmingumo pajautimą galime tik senatvėje, pažvelgę atgal į gyvenimą. Būtent praeityje slypi ir mūsų laimė „<...> ano, mūsų gyvenimo pilnatvė – tai mūsų turtas, kurio

⁴⁷ Girnius J. *Raštai I*. Vilnius: Mintis. 1991. P. 225.

⁴⁸ Frankl Viktor. *E Žmogus ieško prasmės*. P. 84.

⁴⁹ Girnius J. *Raštai II*. P. 449.

niekas niekuomet negali atimti.“⁵⁰ Būtent praeities išgyvenimai nuramina sunkiu momentu, kuomet sužinojus, kad galbūt mirtis yra arčiau nei manyta mintys prabėga visa kas patirta. Nuramina būtent tos laimingos akimirkos, mintys, apie patirtą meilę, grožį. Ligoninės seselė dirbanti reanimacijoje straipsnyje apie paskutines mirštančių žmonių mirtis rašo, kad dažniausiai mirštantieji gailisi, jog turėjo per mažai drąsos gyventi gyvenimą toki, kokio jie norėjo patys, o dažniau gyveno taip, kaip buvo iš jų tikimasi. Reikėtų nepamiršti, kad turėti drąsos gyventi, tai yra būti laisvam pasirinkti savo gyvenimą yra svarbi sąlyga norint nugyventi prasmingai. Ir nors gyvenimas mus priverčia kentėti mes vistiek turime galimybę pasirinkti, kaip tai išgyventi „<...> begalinė būties prasmė aprėpia kentėjimą ir mirimą, vargą ir mirtį“⁵¹ Žmogus turi laisvę ne tik pasirinkti savo gyvenimo prasmę, bet ir laisvę, nuspresti kas jis yra. Jis gali pasirinkti tarp blogio ir gėrio, tarp būvimo padoriu ir nepadoriu. Tačiau V.E.Frankl teigia, kad žmogus tai lydinys šių savybių „Žmogus toks, koks jis yra,- gėrio ir blogio lydinys!“⁵²

Prasmę žmogus gali atrasti tik pats, o tai svarbiausia motyvacija jo gyvenime. Nors žmogus yra linkęs sumenkinti ir nuvertinti tai kas tikra ir žmogiška, tik įsisamonęs ko ištikrųjų trokšta savo esybės gelmėse jis gali siekti prasmės. Visa tai sukelia vidinę įtampą ir disharmoniją, kuria kartu yra pagrįsta ir psichinė sveikata. Tai įtampa „tarp to, ką žmogus jau yra nuveikęs, ir to, ką dar turėtų padaryti, arba tarp to, kas esi, ir kuo norėtum tapti“⁵³ Todėl išsikeldami sau iššūkius kartu bandome atrasti ir būties prasmę. Yra klaidinga manyti, kad žmogui nereikia įtampos, juk kaip tada pažadinti prasmės siekimą. Jam reikia laisvai pasirinktos užduoties, kuri jį vestų link prasmės siekimo, kovos dėl tos prasmės. Tačiau dažnai susiduriama su gyvenimo beprasmybe, vidine tuštuma, kurią V.E.Frankl vadina „Egzistenciniu vakuumu“.

Dabartiniam žmogui nėra kas nurodytų, kaip jam reikia elgtis, ką jis turėtų daryti, o dažnai jis pats nežino ko nori, todėl daro tai ką kiti daro ar sako jam daryti. „kitaip nei gyvūnui, instinktas žmogui nebesako, ko jam reikia, kitaip nei ankstesnių laikų žmogui, tradicija jam nesako, ką jis privalo, – galų gale, regis, jis apskritai nežino, ko iš tikrųjų nori.“⁵⁴ Dėl turimo laisvo laiko, bet jo neišnaudojimo prasmingai, patenkama į nuobodulio būseną, o tuo pačiu ir egzistencinį vakuumą, kuris sukelia tuštumos pojūtį. Tokia būseną dangstoma noru valdyti, malonumų troškimu, seksualumu, pinigų geismu. V. E. Frankl ypač pabrėžia pasireiškiantį seksualumą ir siūlo jį paversti žmogaus raiškos funkcija. „Kaip tik tie, kuriems terūpi seksualinis malonumas ir pasitenkinimas,

⁵⁰ Frankl Viktor.E *Žmogus ieško prasmės*. P. 94.

⁵¹ Ten pat.

⁵² Ten pat. P. 98.

⁵³ Ten pat. P. 114.

⁵⁴ Frankl Viktor E. *Žmogus prasmės akivaizdoje*. Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis Metai, 2009. Nr. 4 Prieiga internete: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/4323-viktor-e-frankl-zmogus-prasmes-akivaizdoje> (žr. 2014.05.07)

turėtų būti tiesiog gyvybiškai suinteresuoti savo seksualinius kontaktus pakreipti taip, kad santykiai su partneriu peržengtų vien seksualumo ribas, taigi kilstelėti juos į žmogišką lygmenį. Žmogiškame lygmenyje seksualumas atlieka raiškos funkciją: čia jis yra meilės santykio išraiška, meilės ar bent įsimylėjimo „inkarnacija“, „tapsmas kūnu“.⁵⁵

Kalbant apie pinigų geismą filosofas Allan de Botton teigia, kad toks dažnas reiškinys kaip pinigų troškimas išties yra mūsų noras turėti statusą visuomenėje. Kiekvienam iš mūsų pakaktų turėti tiek pinigų, kad patenkintume savo būtinus poreikius, tačiau nuolatos siekiame daugiau vien tam, kad būtume geresni nei tos aplinkos žmonės, kurioje gyvename. Dažnai nepasiekę to esame nelaimingi, nuvertinantys save. Tai lemia suvokimas, kad esame visi lygūs dėl savo teisių ir galimybių, todėl nusiviliame jei kitas, kuris turėtų būti toks kaip aš gyvena geriau. Šis nusivylimas veda prie mąstymo, kad visos mūsų pastangos bevertės ir beprasmiškos. Išsikelti tikslai ir užduotys, kurios turėjo suteikti prasmės nuvertėja, nes lyginamės su tais kurie turėjo panašias galimybes, bet pasiekė daugiau.⁵⁶

V. E. Frankl teigia, kad „neįmanoma nurodyti bendros žmogaus gyvenimo prasmės, neįmanoma į klausimą apie prasmę atsakyti apskritai“⁵⁷ Visas žmogaus gyvenimas yra konkretus, su konkrečiais reikalavimais. Nesutikčiau su V.E. Frankl teigimu, kad negalime lyginti žmogaus su kitu dėl to, kad jų gyvenimo aplinkybės skiriasi. Manau visuomet galime įžvelgti atitikmenis ar bendrus bruožus likimų ir išgyvenimų, kurie priveda prie tų pačių apmąstymų. Nors žmogus vis priverstas elgtis kitaip, rasti iš situacijos kitokias išeitis, vis dėl to galime lyginti jų apmąstymų išvadas. Kad ir kokius sprendimus priimtume, kad ir kaip bandytume pasukti savo likimą, visi išgyvename panašius dalykus, nors visuomet norisi įvardyti savo išskirtinumą ir visuomet norisi likti nepakartojamu. Kad ir suvokiame, jog niekas kitas vietoj mūsų negali išgyventi kančios, visada guodžia mintis, kad toks likimas (ar kitaip kančia, kuri gali būti suprantama, kaip užduotis gyvenimui) yra ne vienintelis. Vis dėl to reikia pripažinti, kad ieškant gyvenimo prasmės nereikėtų dairytis ko nors apstraktaus. Kiekvieno užduotis yra unikali, nes ir kiekvienas žmogus unikalus. Pasak logoterapijos, žmogaus egzistencijos prasmė yra jo atsakomybė. Jis prisiima atsakomybę už savo gyvenimą ir taip atsakyti į klausimus, kuriuos jam užduoda gyvenimas.

M. Marshall tvirtina, kad logoterapija remiasi trimis pagrindinėmis prielaidomis (idėjomis): gyvenimo prasme, laisva valia ir valia prasmei. Atitinkamai kiekvienas iš šių

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ De Botton A. *Status Anxiety*. London: Hamish Hamilton Ltd. 2004. P. 38.

⁵⁷ Frankl Viktor.E *Žmogus ieško prasmės*. P.89.

pagrindinių principų yra filosofinės, antropologinės ir psichoterapinės sąvokos, kurios ir sudaro logoterapiją.⁵⁸

Gyvenimo prasmės filosofija prasideda su paprasčiausiu supratimu, kad gyvenimas turi nenuginčijamą prasmę, kuri negali išnykti bet kokių atvejų. Kitaip, gyvenimas turi prasmę bet kokioms situacijomis, net ir pačiomis blogiausiomis sąlygomis. Tikėjimas tuo patvirtina, kad visas pasaulis turi prasmę ir tikslą, taip pat, kad kiekviena dalelė ir gyvybė turi potencialią prasmę savyje. Prasmė nevisada prieinama žmogaus suvokimui, nes ją sunku apibrezti mūsų ribotam protui. Tai kelia mums iššūkį, kuris gali būti išspręstas tik besąlygiškai tikint gyvenimo prasme. Unikali žmogaus savybė, kurią mes visi turim ir kuri yra panaši į mūsų supratimą apie gyvenimo prasmę, vadinama intuicija. Intuiciją galima būtų nusakyti, kaip tikėjimąsi, kad kad mūsų egzistencija yra trokštama. Apmaštant savo egzistenciją šioje žemėje, gyvybės stebuklas, gamtos grožis verčia mus jaustis laukiamais pasaulyje. Net jei kasdieniniame gyvenime kančia, kuri pasireiškia, kaip skausmas, kaltė ir mirtis, likimas, ir tiesiog buvimas žmogumi, ir siekis suprasti gyvenimą, vietą jame, iškelia mums dilemą tarp egzistencijos buvimo visiškai beprasmybe arba visiškai prasme. Logoterapijoje, būti žmogumi, reiškia daryti laisvus sprendimus dėl savo gyvenimo. Būti laisvu ir sąmoningu reiškia būti atsakingu už mūsų pačių gyvenimą ir kitų gyvenimus. Išsikelti egzistenciniai klausimai ne tik leidžia mums laisvai pasirinkti tarp to ar gyvenimas yra prasmingas ar ne, bet jie taip pat reiškia, kad mes esame nukreipti į gyvenimą ir gyvenimas mūsų laukia. Gyvenimui yra tik viena prasmė, kurią mes turime surasti, kad paaiškintume visus mums nutikusius įvykius.

Laisva valia yra žmogaus valia, o žmogaus valia yra baigtinė, ribota būtis. Ši valia kyla iš deterministinio požiūrio apie žmogaus būtį. Šiuo požiūriu galima laikyti žmogų, kaip fizinių ir psichologinių reiškinių visumą, kuria galima būtų paaiškinti žmogaus elgseną, kaip nieką kitą, bet pavyzdžiui fiziologinių poreikių tenkinimą, psicho-dinaminių mechanizmų tenkinimą ir pan. Kad suprastume tiksliau, kas V. E. Frankl yra laisva valia mums nepakanka vien proto ir kūno, bet reikalingas ir intelektas (Nous – Graikų kalboje), kuris skiriasi nuo proto savo priklausymu nuo žmogaus kūno veiklos.

Valia prasmei apibūdinama, kaip logoterapija, kuri gydoma atrandant prasmę žmogaus gyvenime. Tokios psichoterapijos centras yra prasmė.⁵⁹

Žmogus turi visiškai suvokti savo atsakomybę už savo sprendimą ir už savo tikslą. Atsakomybė gali būti skirta visuomenei arba savo sąžinei – tas pasirinkimas priklauso žmogui. Prasmės ieškojimas nebūtinai turi apsiriboti žmogaus vidumi, nes tai nėra uždara sistema. „<...>

⁵⁸ Marshall M. *Prism of Meaning*. 2011. P. 8-13. Prieiga internete: [http://www.ignaciordarnaude.com/espiritualismo/Frankl Logotherapy,prism%20of%20meaning.pdf](http://www.ignaciordarnaude.com/espiritualismo/Frankl%20Logotherapy,prism%20of%20meaning.pdf) (žr. 2014.05.06)

⁵⁹ Marshall M. *Prism of Meaning*. 2011. P. 14-22. Prieiga internete: [http://www.ignaciordarnaude.com/espiritualismo/Frankl Logotherapy,prism%20of%20meaning.pdf](http://www.ignaciordarnaude.com/espiritualismo/Frankl%20Logotherapy,prism%20of%20meaning.pdf) (žr. 2014.05.15)

buvimas žmogumi visada ir nurodo, ir yra nukreiptas ne į save, o į kažką ar ką nors – ar tai būtų prasmė, kurią reikia įgyvendinti, ar kitas žmogus, su kuriuo reikia bendrauti.“⁶⁰ Nukreipus tikslą nuo savęs, žmogus geriau save įprasmina, todėl saviraiška įmanoma tik kaip šalutinis poveikis tarnaujant dėl kito.

Tačiau priimant atsakomybę už savo gyvybę, kuomet žmogui reikia padaryti sprendimą, kuris gali nulemti gyventi ar mirti, visuomet lengviau šį sprendimą atiduoti likimui į rankas. Juk ir taip palaužtas žmogus jaučiasi likimo žaislu, negalintis valdyti savo gyvenimo ir apatiškas viskam, o ypač prisiimant atsakomybę už savo veiksmus. Tai tampa savisaugos mechanizmu. Žmogus nėra vien tik biologinių, psichologinių ar socialinių sąlygų rezultatas, jis nėra aplinkybių įkaitas ar auka. Jis laisvas žmogus, nors ta laisvė ir ribota, bet žmogus laisvas pasirinkti tam tikrų sąlygų atžvilgiu. Jis apsisprendžiantis, gebantis keistis į gera, turintis galimybę atsiskleisti per savo sprendimus. Tačiau laisvę reikėtų priimti su atsakomybe. Žmogus turėtų įsisamoninti savo laikinas galimybes ir rinktis, kurios virst tikrove, tačiau neapsistoti ties tuo laikinumu, o prisiminti praeitį, kurioje yra visi džiaugsmas ir kančios ir kurių negalime atsikratyti. Todėl nereikėtų pavydėti jaunam žmogui jo galimybių ir ateities, nes vyresnieji turi tikrovę savo praeityje, kurioje galima rasti ne tik darbus, meilę, bet ir kančią. Susidūrus su kančia ir suvokiant, kad mirtis gali būti visai šalia, apmąstčius savo praeitį ir paėmus tai, kas buvo laiminga aprimsti. Suvoki savo ateities neapibrėžtumą, tačiau nukreipi savo mintis į tikslą ateityje tam, kad gyvenimas atrodytų prasmingas. Labiausiai džiugina tai, kad mirtis neatrodo tokia bauginanti, nebūtis negasdina, nes pagaliau supranti, kad nors ateityje tavęs ir nebus, vis dar gali būti praeityje. Buvimas praeityje juk irgi tam tikra būvimo forma.

Dažnai stengiamės išvengti kančios klausimo, kuris nėra malonus, kuriam trūksta drąsos. Tačiau taip yra ne dėl to, kad šis klausimas mums būtų visiškai nevertas dėmesio, nevertas mūsų apmąstymų dėl jo aiškumo. Taip yra dėl to, kad jis labai stipriai mus liečia, stipriai mus paveikia. Jis mus veikia nuolatos, visada yra išgyvenamas ir nuo jo niekaip negalime pabėgti. Galbūt nenorime to nemalonaus jausmo išgyventi, todėl ir bėgame nuo to klausimo. Kančios klausimas atsakingas ir už mūsų laimės jausmą, tai štai kodėl nuo jo bėgame, kad neaptemdytų mūsų laimės paieškų, nepabudintų mūsų iš to „klausimo užmiršimo“ ir mums netektų susidurti su kančia realybe. Tačiau tai užmiršti dažniausiai pavyksta tik laikinai.

Nuo kančios klausimo žinoma nereikėtų bėgti. Jis atveria duris į mūsų pačių gelmes, susiduriame akis į akį su pačiu savimi. Tai mūsų egzistencijos uždavinys į kurį turime atsakyti. Iki viso to reikia užaugti ir netgi peraugti kančią, kad įrodytume sau savo žmogiškumą. „Tik jo

⁶⁰ Frankl Viktor.E. *Žmogus ieško prasmės*. P.119.

laikysena ir nuostata leidžia paliudyti tai, ką sugeba tik žmogus: paversti kančią laimėjimu žmogiškame matmenyje.“⁶¹ Taigi tokiu būdu kančia tampa vertės matu. Tai kaip žmogus sutinka kančia ir ją priima pasako labai daug apie patį žmogų.

Kančia žmogaus gyvenime pasiekia beveik visus jo apsektus. Kuo žmogaus gyvenimas yra turtingesnis įvairiomis prasmėmis – tuo žmogaus kančia yra gilesnė ir platesnė. Juk dvasiškai turtingas žmogus visuomet patiria daugiau ir dvasinių kančių, nes jam kyla daugiau klausimų apie patį žmogų. Kančios jausmas būdingas tik žmogui ir su tuo jis turi taikstyti. Juk kuo aukštesnis būtybės suvokimo laipsnis tuo geriau ji suvokia ir savo baigtinumą, savo ribotumą, priklausimą nuo dėsnių, kurie mums nepavaldūs. Čia peršasi labai paprasta išvada: kuo mes daugiau susprantame, tuo gilesnį skausmą ir kančią išgyvename.

Mūsų aukštesnė būtis neišvaduoja mūsų nuo žemesniosios būties dėsnių. Tik mūsų samonė pakyla aukščiau, tačiau mūsų kūnas lieka vis dar tokia pat gamtos dalis, visiškai priklausoma nuo gimimo ar mirties, kitų fiziologinių dalykų. Štai kodėl mūsų aukštesnis suvokimas nuolatos kenčia dėl savo suvokimo apie žemesniosios būties grėsmę. Žmogus negali atsisakyti šios kovos, nes tai reikštų kritimą žemyn. „Ši kovos netikrybė, kuri plaukia iš aukštesniojo būties laipsnio priklausomybės nuo žemesniojo būties laipsnio ir tuo pačiu nuo šio grėsmės pirmąja, ir yra ontologinis skausmo pagrindas.“⁶² Kuo būtybė yra pasiekusi aukštesnį būties rangą tuo skaudžiau ji išgyvena priklausomybę nuo žemesniosios būties. Ta kančia ir yra sąmoningas pergyvenimas tos savo baigtinybės.

Žmogus save gali išskirti iš gamtinio pasaulio ir tarti „ne“ su šiuo pasauliu jį siejantiems ryšiams. Nors ir laisvas pasakyti „ne“, tačiau pilnai jis niekada neišsilaisvins nuo šio pasaulio. Visada liks priklausomas nuo jo ir jo pasakymas „ne“ liks tik jo sąmonės padarinys, jo amžinas protestas prieš tikrovę. Gyvūnai tokios kančios niekada nepatiria. Jų patiriamas skausmas yra visškai priimamas kaip gamtos dalis ir jam niekada nesipriešinama. Jei jis ištinke, nuo jo tiesiog stengiasi pabėgti. Tokio skausmo žmogus net nemato, nes visada manoma, kad žmogiškoji kančia išgyvenama žymiai aukštesniu lygmeniu.

Taigi matome, kad žmogus priklauso nuo žemesniųjų dėsnių. Jį sudaro jo kūnas ir jo dvasia. Pirmasis priklauso gamtinės būties dėsniams, o dvasia žmogų iškelia aukščiau. Mes negalime neigti dvasios, nes taip prilygintų žmogų su gyvuliais. Kūnas ir dvasia yra visuomet susieti ir vienas nuo kito priklausomi, jie visuomet sąntykyje ir tarp jų visuomet išlieka įtampa,

⁶¹ Frankl Viktor E. *Žmogus prasmės akivaizdoje*. Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis Metai, 2009. Nr. 4 Prieiga internete: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/4323-viktor-e-frankl-zmogus-prasmes-akivaizdoje> (žr. 2014.04.12)

⁶² Girnius J. *Raštai I*. P. 227.

kuomet žmogui reikia pasirinkti tarp dvasios puoselėjimo, kūniškos savitvardos. Kuo pas žmogų yra stiprenės dvasinės vertybės tuo mažiau jam reikšmingas yra jo kūnas.

Ta nuolatinė tvyranti įtampa tarp kūno ir dvasios reiškia mūsų faktinę esatį ir mūsų idealą. Pirmiausiai mes esame priklausomi nuo savo kūno, tačiau visuomet trokštame laisvės savo dvasiai. Gamtinės būtybės šios įtampos neturi dėl to ir nepažįsta kančios jausmo. Tik žmogus kankinasi norėdamas pakilti aukščiau savo žemesniosios būties.

Dažniausiai žmogui kyla kančia dėl laisvės praradimo, abejonių ar bijant suklysti. Fizinė kančia žmogų ne tiek paveikia, nes dažniausiai ji laikina, reiškiasi tik kūne. Tačiau žmogus skiriasi nuo kitų gyvūnų tuo, kad jo fizinės kančias papildo dar ir dvasinės. Žmogus turi išgyventi ne tik skausmą, bet ir savo dvasios ir valios nuosmūkį. Tokiu metu, kai kūną palaužia stirpri ir ilgai trunkanti liga, žmogus mato savęs nykimą, smarkiai išgyvena savo protinę priklausomybę nuo tokio trapiaus kūno. Panašius kaip ligos jausmus sukelia ir senatvė, kuomet reikia stebėti energijos sekimą ir asmenybės blėsimą. Visa tai liudija dvasinę priklausomybę nuo kūno.

Dvasiniame gyvenime kančia pasireiškia nerandant kur išplėsti savo laisvą asmenybę. Vos tik bandome pasielgti kaip mums atrodo tinkama susiduriame su pasipriešinimu. Bandytas elgtis skirtingai sutinkamas kaip akibrokštas vedantis prie bandymo atvesti į teisingą kelią, kaip reikia gyventi ir mąstyti. Lyg kiekvienas turi būti toks kaip visi kiti. Nei vienas žmogus negali savęs pilnai atskleisti, nes kiekvienas yra „mes“ dalis. Jei norime priklausyti bendruomenei pirmiausiai turime atsisakyti savo kūrybinės asmenybės. Tagi bandymas išplėsti savąjį aš per bendravimą su kitais, per nenorą užsisklęsti savo individualybėje priveda prie laisvos asmenybės praradimo.

Ieškodami bendruomenės asmenybei atsiskleisti, pirmiausiai patenkame į šeimą. Ji ne tik leidžia mums augti, bet ir teikia daug kančios. Čia reikėtų kalbėti apie susikuriamą šeimą, nes tik ji kelia norą siekti asmneinės pažangos. Tuo pačiu kelia kančią dėl baimės ją prarasti nepuoselėjant, už ją nekovojant.

Darbą taip pat lydi kančia. Tol kol neišbandome savo galimybių negalime jausti savo vertės. Ne tik sau norime parodyti savo asmenines galimybes, bet ir trokštame kitų įvertinimo. To nepadarę kankinamės. J. Girnius laiko prasmingu ne tik kūrybinį, bet ir paprastą mechaninį darbą, kurį A. Camus būtent apibūdino kaip situaciją vedančią prie absurdo suvokimo. „Tiesa, niekas negali neigti šio darbo prasmės, nes visi vadovaujasi jo vaisiais“⁶³ Vienintelę problemą jis išvelgia tik nuovargį, kuris neleidžia tobulinti savo dvasinės asmenybės.

Žmogus be visa ko ieško ir tiesos. Čia ir vėl kančia jo neaplenkė dėl nuolatinės baimės, galimybės suklysti. Bandytas atrasti mokslines tiesas visuomet jei ne iškelia naujus

⁶³ Ten pat. P. 231.

klausimus tai net ir į buvusius atsako ne visiškai. Tas pažinimas lieka dalinis, nes taip ir netrandamas atsakymas „<...> į pagrindinį visos būties prasmės klausimą: kodėl yra kas nors, o ne niekas.“⁶⁴ O tai jau priveda prie klausimo apie Dievą. Kadangi mūsų patirties suvokimas baigtinis, kyla klausimas ar egzistuoja kažkas galingesnio. Ir negalėjimas į tai atsakyti suteikia kančią dėl pasaulio beprasmiškumo, Dievo paneigimo. Net ir čia abejonė visuomet išlieka. Vienintelė išeitis yra tikėjimas atskleidžiantis pasaulio prasmę. Bet juk tikėjimas nėra žinojimas. Net ir S. Kierkegaard pateisina netikinčio žmogaus gyvenimo prasmingumą. „Bet net ir tam, kas tikėjimo nepasieks, gyvenime yra pakankamai uždavinių, ir jei jis juos sąžiningai myli, tai jo gyvenimas nebus iššvaistytas veltui, nors jis niekada neprilygs tiems, kas suvokė ir užčiuopė aukščiausią dalyką.“⁶⁵

Taigi matome, kad kančia mus lydi kiekviename gyvenimo žingsnyje. Ir kuo aukščiau bandysime pakilti dvasiškai, tuo su didesne kančia susidursime. Juk tas kuris mąsto ir kelia klausimus visuomet norės turėti ir atsakymus, o jų neradęs vis labiau kankinsis.

Kaip žmogus tą kančią išgyvena, toks jis yra. Tačiau nereiktų lyginti skirtingų laikmečių išgyventos kančios, juk tai labai įtakoja ir patį žmogų ir patį išgyvenimą. Anot J. Girniaus kančią galime išgyventi keliais būdais. „Arba galima kančią sutikti kaip kažką, kas nėra būtinai surišta su mūsų žmogiškąja egzistencija, ir manyti, kad tik dabartiniame mūsų raidos laipsnyje turime kentėti kančią, kurią nuveikti bus mūsų ateities uždavinys. Arba galima kančią bei skausmą priimti kaip būtiną, niekada neišvengiamą ir nenuveikiamą mūsų žmogiškosios dalies sąlygą.“⁶⁶ Žmonija tarpsniais gyvenanti pagal pirmąjį principą tikisi, kad jei ne dabar įveiks kančią, tai bent ateities kartoms paliks mažiau vargų dėl pažangos kurią kuria. Vis dėl to žmogus niekada nepabėga nuo tos kančios. Ateina ir toks metas kai visuomenė gyvena nesitikėdama kažko geriau ir puikiai suvokdama koks skausmas juos supa. Šie du principai vis keisdami vienas kitą ir kuria istoriją.

Vis dėl to, kaip teigia J. Girnius kalbėdamas apie idealizmą net ir tas išgyvenamas skausmas turi prasmę žvelgiant iš tolimesnės perspektyvos. Visa ši mus supanti disharmonija yra dalis siekiamos harmonijos. Kaip maža dalis dideliui planui pasiekti. „Mano skausmas, žiūrint tik iš šio momento ir iš šios vietos, gali atrodyti beprasmiškas, bet visumoje jis įgauna prasmės.“⁶⁷

Natūralizme šis žmogaus centravimas ir aukštinimas nėra priimtinas. Gamta yra pati būtis savy, o dvasia tik vienas jos būdas. Čia J. Girnius pažymi, kad žmogui nėra jokios įtampos, tai tik apgaulinga regimybė. Juk kai nėra dvasios ir kūno įtampos, tai nėra prasmės ir jokiai

⁶⁴ Ten pat. P. 233.

⁶⁵ Kierkegaard S. *Baimė ir drebėjimas*. Vilnius: Aidai. 2011 P.110.

⁶⁶ Girnius J. *Raštai I*. P. 234.

⁶⁷ Ten pat. P. 235.

kančiai.⁶⁸ Žmogus tampa tik maža dalele didelio pasaulio, galintis dėl nieko nesibaiminti ir nejauti atsakomybės.

2.2. Vilties išgyvenimas – kelias prasmės link

Viltis yra ne vien tik žmogaus savybė, tačiau gali turėti daug didesnę reikšmę. G.Marcel teigia, kad viltis tai prieiga į egzistencijos gelmes, žmogaus būties gelmes. Juk visuomet tas ligonis, kuris turi vilties turi daugiau galimybių pasveikti nei tas, kuris pasiduoda ir nebenori kovoti dėl savo gyvybės. Viltis kaip vertybė tampa tokiose situacijose kai mažai ką patys galime pakeisti, kaip kad karo ar ligos metu. Taip pat ji svarbi kūrybos ar draugystės patirtyse. Kuriantis žmogus dar neišreiškęs savo kūrybos kokia nors forma turi viltį, nešioja ją kartu su savimi. Viltis mus palaiko, suteikia jėgų laukti, tikėti, daro mus kantresniais. Vos tik pajautę, kad vilties netenkame puolame jos ieškoti, bandome iš naujo atrasti ir vien tik tam, kad galėtume jaustis ištvermingesni.

Vien tik pažvelgę ko priverčia imtis vilties netektis, kad bandome jos netekę atrasti per patyrimą ir išgyvenimą galime manyti, kad visa mūsų veikla yra grindžiama viltimi. Kad ir ką bedarytume ji visada šalia, nors kartais jaučiame ją mažiau, o kartais daugiau. Norėdami tikrove paversti savo viltis imame veikti, siekti savo tikslų. Visus tuos kadieninius uždavinius atliekame lengviau, turėdami viltį. Tačiau ji turi remtis kažkuo daugiau nei supantis pasaulis ar pats žmogus. Sakoma, kad viltis tampa iliuzinė jei tikima vien savimi ar susikurtais stabais. Tokia viltis gali greitai pranykti jei ji neturi transcendentalinio pagrindo.

Būdami santykiyje su kitu žmogumi kuriame meilę, kurios, kaip teigia G. Marcel, be vilties nebūtų. Be tokios vilties, kuri suteikia pasitikėjimą vienas kitu negalėtų būti meilės.⁶⁹ Meilės ir vilties patirtys stiprina vieną kitą, nes meilė pagimdo viltį, tuo pačiu meilė neegzistuos be vilties. Taigi santykiyje tarp žmonių viltis yra būtina. Juk gyventume nuolatiniame nusivilyme jei negalėtume vienas kitu viltis. Matome, kad žmogaus veikla ir viltis yra labai susijusios. Neturėdami vilties mes sunkiai imtumėmės kokio nors darbo, būtų sunku išsikelti tikslą, būti santykiyje su kitu žmogumi. Viltis tampa žmogaus gyvenimo pagrindu.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Cazali P.K. *Absurdas ir viltis egzistencializmo filosofijoje*. // LOGOS. Vilnius. Logos leidykla. 2009. Nr. 61. P. 46. Prieiga per internet: http://litlogos.eu/L61/Logos_61_043_053_Cazali.pdf (žr. 2014.05.10)

Per viltį žmogus gali atrasti ir džiaugsmą. Jį patiriame būdami atsivėrę vilčiai. Džiaugsmo patirtis žmoguje sužadina jo dvasią ir tuo pačiu atveria transcendenciją. Žmogus atsivėręs vilčiai, pakelia save aukščiau, jis auga, keičiasi.⁷⁰ Taip per viltį žmogus patiria džiaugsmą.

Žmogus nuolat trokšta tokio gyvenimo, kuris būtų nepertraukiamas mirtimi. Mus persekioja nežinomybė, nes nežinome link kur einame. Žmogus pasimeta šioje kankinančioje nežinomybėje, visą save atiduodamas nereikšmingiems, laikiniams dalykams, patirtims, švaistydamas viltį ir džiaugsmą. Suteikiant pagrindą laikiniems daiktams ar patirtims viltis tampa iliuzinė, netikra, niekur nevedanti.

Viltis ir džiaugsmas visuomet glaudžiai susiję su amžinybe. Tik per amžinybę galime patirti didžiausią džiaugsmą, o tuo pačiu pasijusti įsiliejus į visumą, patyrus visapusišką meilę. Per viltį amžinybei patiriame džiaugsmą. Amžinybė neatsiejama ir nuo Dievo priėmimo. O būtent tas patirimas artumas jam, taip pat atneša neapsakomą džiaugsmą. Taigi viltis tampa džiaugsminga viltimi, o pats džiaugsmo siekimas visuomet turi prasmę žmogaus gyvenime. Tai mūsų puoselėjama vertybė, teikianti mūsų gyvenimui pilnatvę. Džiaugsmas yra būties proveržis, pilnatvė. Viltis labai susijusi ir su laiku. Ją galime išgyventi tik tada, kai ateitis neapspręsta iš anksto. Galima pastebėti, kad čia tikimasi kažko egzistenciškai atviro, todėl viltis siejasi su netikrybe.⁷¹ Viltis grąšina netikrybe, nors ir teikia džiaugsmą.

Viltis ir džiaugsmas nuolatos šalia. Išgyventa viltis visuomet kelia džiaugsmą. Juk viltis padeda prieiti žmogaus vidines gelmes. Jos turimas transcendentinis pagrindas yra tam, kad viltis nebūtų pažeidžiama ir teiktų jėgų gyvenimui. Viltis grindžia ir mūsų veiklą ir tikėjimą, ne tik džiaugsmo patirtį. Viltis tampa tartum absurdo priešprieša, kurią jis pats ir gali pagimdyti.

2.3. Prasmė ir vertybės

Anot egzistencialistų prasmė nėra randama kasdienybėje. Ji greičiau esti vykdant aukštesnius uždavinius ir pašaukimą. Prasmė – tai žmogiškumo išaukstinimas visa savo esme ir veikla. A. Maceinai prasmės žlugimas – žmogaus egzistencijos pabaiga ar jos laukimas.⁷² Taigi prasmė yra žymiai daugiau nei tiesiog buvimas. Tai taip pat prasmė nusakoma kaip prasmingų tikslų pasirinkimas, jų įgyvendinimas.

⁷⁰ Lane A. D. *Keeping hope alive*. New York/Mahwah. N. J.: Paulist press. 1996. P. 61.

⁷¹ Armanavičiūtė V. *Vertybės kaip gyvenimo prasmės pamatas*. // ACTA PEDAGOGICA VILNENSIA. Vilnius. 2005. Nr. 14. P. 19

⁷² Ten pat.

„<...> prasmės siekimas ir įgyvendinimas – tai įgimta motyvacinė tendencija, atliekanti pagrindinės varomosios jėgos funkciją, nulemiančia kiekvieno žmogaus asmenybės raidą.“⁷³ Žmogaus prasmės troškimas tampa jo aktyvaus gyvenimo stimulu, tačiau tik tuo atveju jei žmogus tiki savo veikmų prasmingumu. Jei netikima savo veiksmų prasmingumu žmogus ilgainiui tampa neveiksnius, apatiškas. Kad galėtumėm pasijauti tikru žmogumi turėtume stengtis mylėti jį, ieškoti gėrio, laisvės. Tik tokiu būdu galime nugyventi tikrą, prasmingą gyvenimą. Tai padeda ne tik susiformuoti kaip asmenybei, bet ir suvokti, kad prasmė glūdi ir mūsų bendravime su kitais, teikiant jiems laimę.

Tačiau šiame amžiuje nemažai žmonių išgyvena beprasmiškumo jausmą, praranda savo tapatumą bei žmogiškumą. Pasirenkamos netinkamos vertybės, nevedančios žmogaus link gyvenimo prasmės atradimo „<...> kai žmogui nepavyksta atrasti tikros gyvenimo prasmės, tai jos vietoje pirmenybė gali atitekti tam, kas daiktiška, jutmiška ar medžiagiška“⁷⁴ Nepasiklysti šiame materialiam pasaulyje gali padėti vertybės tinkamai išugdytos dar iki tada kaip žmogus pradeda suvokti save, jį supantį pasaulį ir pagaliau iki pradėjus ieškoti prasmės. „Vertybės padeda žmogui ne tik susivokti sudėtingame pasaulyje, bet ir pasirinkti tai, kas jame yra išties prasminga.“⁷⁵ Pasakyti vis dėl to kurios vertybės gali suteikti dižiausią prasmę gyvenimui yra sudėtinga. Senovės filosofai visuomet vertino tai kas teisinga arba gražu, gera, kur vėliau dar buvo papildyta tokia vertybe kaip šventumas. Vėlesni filosofai skirtingai nusakė vertybių hierarchiją, todėl sunku surasti ir nustatyti pačią aukščiausią vertybę. „V.E. Frankl teigia, kad vertybės turi būti išgyvenamos. V.E. Frankl taip pat paaiškina „Tačiau, vertybių hierarchinis patyrimas neatleidžia žmogaus nuo sprendimo priėmimo. Žmogus yra stumiamas iš vidaus, bet traukiamas vertybių. Jis visuomet laisvas priimti arba atsisakyti vertybės, kurią jam siūlo situacija.“⁷⁶ Ypatinga vietą galime išskirti dorovinėms vertybėms, nes jos įeina į visas kitas įmanomas vertybių sistemas ar jungtis tiesiog su kitomis pavienėmis vertybėmis. Jos yra „<...> neatskiriamos nuo asmens ir yra pagrindas kitoms gėrio vertybėms egzistuoti.“⁷⁷ Pačias dorovines vertybes galime skirstyti į aukštesnes ar žemesnes, tačiau visos panašiais svarbios, nes žemesnės, tokios kaip pasiaukojimas, tyrumas, teisingumas, sudaro pamatą aukštesnės vertybėms, tokioms kaip išmintis, meilė, ištikimybė. Dorovinės vertybės tampa, kaip gėrio branduolių be kurių neįmanomi santykiai, o gyvenimas be jų būtų skurdus ir beprasmis. Dorove yra persmelktas visas mūsų gyvenimas, ja matuojame gėrį, ji tampa vertės matu, susieja mūsų veiklas ir tampa pačios veiklos stimulu.

⁷³ Ten pat.

⁷⁴ Ten pat. P. 20.

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Lewis M.H. *An overview of Viktor Frankl's logotherapy and existential analysis*. Defiant power solutions. 2011. Prieiga internete: http://marshallhewis.net/papers/Logotherapy_Overview.pdf P.30

⁷⁷ Armanavičiūtė V. *Vertybės kaip gyvenimo prasmės pamatas*. P. 21

Visuomet iškyla klausimas dėl skirtingose kultūrose skirtingai priimamų vertybių ir jų vertinimo. Kas vienoje gali būti laikoma dorovine vertybe, kitoje kultūroje gali būti laikoma visiškai nereikšmingu dalyku. Tačiau yra labai sunku nustatyti visiems galiojančias universalias vertybes. Tad čia svarbiausia atkreipti dėmesį, kad „<...> pagarba savo ir kitų žmonių orumui ir atsakomybė už savo pasirinkimus ir veiksmus bene aiškiausiai nubrėžia tuos rėmus, leidžiančius pateikti tam tikrus reikalavimus daugiakultūroje grupėse.“⁷⁸

Ypatingą svarbą reikėtų skirti meilės vaidmeniui, kuri gali atskleisti, suvienyti bei suartinti visas kitas vertybes ir tuo pačiu pati per jas reikštis.⁷⁹ Dėl šio įvairiapusio prisilietimo prie kitų dvasinių vertybių ją būtų galima įvardinti kaip pačią didžiąsą dvasinę vertybę, kuri nesavaudiška, garbinga, pastovi.

Taigi prasmės atradimui žmogaus gyvenime suteikiamas ypatingas vaidmuo. Tai tampa jo pamatu, stimulu veikti, nes jaučiant beprasmybę įmanomas tik egzistavimas, tiesiog buvimas. Čia svarbų vaidmenį atlieka dorovinės vertybės, kurios padeda atskirti nesvarbius, šalutinius dalykus nuo svarbių, prasmingų. Jos glaudžiai siejamos ir su tiesa dėl kurios sugebame nesiblaškyti ir teisingai išvelgti egzistencinę prasmę. Tikėjimas taip pat atlieka svarbų vaidmenį, nuo jo neatsilieka grožis. Svarbiausia yra ne tik žinoti ir pripažinti tas vertybes ar laikyti jas kaip hedonizmo šaltiniu, o gyventi jomis įsisavinant ir pripažįstant prasmingo gyvenimo pamatu.

2.4. Egzistencinis mirties įprasminimas

Mirtis įgauna prasmę tuomet kai mirštama ne tik dėl išsenkančių jėgų, bet dėl aukštesnės idėjos, kuri įprasmina visą gyvenimą. Toks idėjinis kovotojas nenukreipia visos veiklos vien tik į savo asmeninės laimės siekimą. Tai būtų per siauras tikslas gyvenimui įprasminti. Kaip teigia J. Girnius „Visur tematyti beprasmybę lygu apskritai nematyti žmogui jokio tikslo. Žmogiškai prasmingus tikslus, dėl kurių verta gyventi ir kovoti, teikia tik idėjos, atskleidžiančios žmogui vertingus idealus.“⁸⁰ Idėjinio kovotojo pirminis tikslas yra prasmingas gyvenimas, kuris net aukščiau už laimingo gyvenimo siekiamybę. Ta iliuzinė laimė, kurios dažniausiai siekiama ateina per patogų, gerą gyvenimą, tačiau tai ne tikra. Tikroji laimė visada ateina tik per gyvenimo įprasminimą. Todėl atrasti tą prasmę yra svarbiau nei tikslu paversti patį laimės jausmą. Tikslas turėtų būti atrasti būdą kaip realizuoti savo dvasines galimybes, atrastas idėjas, kaip vertingai

⁷⁸ Ten pat. P. 22.

⁷⁹ Ten pat. P. 23.

⁸⁰ Girnius J. *Raštai II*. P. 427.

gyventi. Vertė pasiekama per atsidavimą kitiems, kaip ir dvasinės vertybės pasireiškia būtent per kitą.

Kiekviena iškelta idėja turi jėgą priversti veikti, kovoti už ją. Tas pasiryžimas veikti atsiranda tikint to prasme, žinant kad tai verta kovos. Jie žmogus neturi ryžto įgyvendinti savo idėjos ir už ją pakovoti tai tik dėl to, kad netiki ta idėja pakankamai ir greičiau jau visur įžvelgia beprasmybę. Kiekviena idėja numirs, jei už ją nebus pasirįžta numirti. Prasmė ateina su tuo pasirįžimu pakeisti tikrovę, nugalėti dalį blogio, padaryti kažką kas neapsiriboja viena asmeninės laimės siekimu. Taigi siekiant prasmės svarbu atsižvelgti ne tik į asmeninius norus, nepamiršti savęs, bet ir į bendruomenės poreikius.

Dažniausiai, kad pasirįžtume kovai tenka nugalėti savo baimes. Juk žymiai lengviau likti pamintam nei kovoti ar aukotis. Įveikus baimę taip pat reiklainga ir drąsa nepabūgti net ir mirties. Čia svarbiausia ne tiek drąsa numirti, o klausimas dėl ko tai daroma. Ar tai daroma jaučiant visiška beprasmybę tiek dėl savo egzistencijos, tiek dėl kitų? Ar dėl to, kad ta mirtis prasminga dėl idėjos, dėl meilės kitiems?

Yra iškeliami ne tik daug idėjų dėl kurių galima numirti, bet ir daug tiesų. Nors nėra vienos bendros, tačiau kiekvienas gali tikėti savo tiesa taip įprasminant savo gyvenimą. Ta asmeninė tiesa nebūtinai yra logiška. Juk gerai pagalvojus už tokią tiesą niekas ir nenorėtų mirti. Juk ją galima įrodyti nuosekliai įrodinėjant. Tai nebūtų didi kova už aukštesnę tikslą, tai tiesiog beprasmiška mirtis. Mirtį galima sutikti lengvai tik dėl tokios tiesos, kuria visapusiškai tikima, kuri formuoja patį žmogų, jo požiūrį į gyvenimą. „<...> save gerbiąs žmogus verčiau ryžtasi sutikti mirtį, negu save patį suniekinti „atšaukdamas“ tai, kuo jis gyveno ir su kuo jis buvo sutapęs.“⁸¹ Tačiau ta mirtis neįrodo, kad tas žmogaus įsitikinimas už kurį jis mirė buvo teisingas. Neįrodo ir to ar jis buvo klaidingas. Tai tiesiog žmogaus tikėjimo ta tiesa įprasminimas, besąlygiška ištikimybė tai tiesai, įrodymas jog ta tiesa tikima.

Tikėjimas savo idealais, moralinėmis nuostatomis ir žmogui be Dievo padeda kovoje dėl skaidresnės žmogaus ateities, tikslo. Tačiau radus už ką numirti tai dar nereiškia, kad atrandama galutinė prasmė. Visa tai dar nereiškia, kad taip atskleidžiama mirties prasmė. Juk netikinčiam žmogui yra galutinis taškas gyvenimo, už kurio seka nebūtis. Galutinė beprasmybė netikinčiam vis dėl neįveikiama vien gyvenimo prasmės atradimu.

Kaip mirtis neįrodo pačios tiesos už kurią mirštama, taip mirtis neįrodo ir prasmės. Tačiau juk aukojama gyvybė tikinti, kad taip yra. Žmogaus prasmė slypi ne ilgame, o vertingame gyvenime, todėl visada svarbiau pasirinkti ištikimybę sau, o ne kuriam laikui pratęsti gyvenimą. Yra

⁸¹ Ten pat. P.443.

daugybė dalykų dėl kurių būtų prasminga numirti, bet tai dar nereiškia, kad pati mirtis bus įprasmintą. „Galutinai nugalėti mirties beprasmybę – tai ne tik rasti už ką numirti, bet ir pačią mirtį transcenduoti. Galutinė prasmė gali būti tik tai, ko akivaizdoje nėra pati mirtis kaip tokia nebėra beprasmiška. Tik amžinybės perspektyvoje, kuri tariamą žmogiškosios egzistencijos pasibaigimą atskleidžia laikinio gyvenimo atbaigimu amžinajam gyvenimui, mirtis išskleidžia savo prasmę. O laiko horizonte neįmanoma mirtį įprasminti: nebūtin sunykimas yra pati beprasmybė ir tuo pačiu galutinis nuprasminimas.“⁸² Ta nebūtis taip gasdina ir tuo pačiu kelia pyktį, lyg kokia neteisybė turėtų ištikti būtent tuo metu. Tačiau visi tie kylantys jausmai toje nebūties akimirkoje lieka visiškai bereikšmiai, tik puikiai iliustruojantys kokia vis dėl to beprasmybė apglėbusi netikintą žmogų. Tikintų žmogų šioje akimirkoje gelbsti amžinybės viltis.

Šie jausmai, tos mintys apie kovos prasmę, žmogaus gyvenimo prasmę ypač sužadina kai jaučiama mirties artuma. Prasmės rūpestis tampa tuo vieninteliu atsakymu, kuris gali išvaduoti iš baimės. Tačiau tokioje akistatoje mažai dalykų, kurie ramina. Kas anksčiau teikė vertę gyvenimui, mirties akivaizdoje nublinksta. Ypač susitiprina vertinimą tai, kad toje akimirkoje esame vienuoje.

Taigi gyvenimo vertės matas yra prasmės klausimas. Ar pavyks mums kiekvienam asmeniškai atsakyti į šį klausimą mirties akivaizdoje? Tai ieškojimas atsakymo apie žmogaus būtį. Tie kurie jo neužduoda turi tik vieną prasmę – kasdieninę pareigą, egzistavimą. Kiti tai palieka Dievo rankose.

„Savuoju prasmės ieškojimu žmogus liudija Dievą tikėdamasis, abejodamas ir – neįgdamas.“⁸³ J. Girnius teigia, kad būtent tas užduodamas prasmės klausimas tai Dievo paieškos, nes tik jis gali peržengti laiką. Tas prasmės ilgesys, tuo pačiu yra ir nemirtingumo ilgesys. Ir tik viltis apie amžinumą gali sukelti viltį atrasti prasmę. Ieškodami to nemirtingumo tuo pačiu ieškome atsakymo apie Dievo egzistavimą. Tai lyg ieškoma paguoda ir net visai nesvarbu ar juo tikime.

⁸² Ten pat. P.446.

⁸³ Ten pat. P.451.

IŠVADOS

Tyrinėjant beprasmybę ir prasmę egzistencinėje filosofijoje bei gilinantis į šių problemų aptarimui skirtus A. Camus, J. Girmiaus ir V. E. Frankl veikalus, darbe formuluojamos išvados:

1. Žmogui pažinti pasaulį yra neįmanoma ir jis šioje kovoje pralaimi, pripažįsta savo bejėgiškumą suvokdamas, kad pasaulis yra iracionalus ir nesuprantamas. Taigi žmogaus noras turėti aiškumą, suprasti yra absurdiškas, nes nuolatos susiduriame su iracionalumu. Siekiant suprasti nesuprantamą žmogus patiria absurdą. Nuolatos gręšiantis iracionalumas įneša nerimą ir baimę į žmogaus egzistenciją ir, gąsdindamas savo nesuvokiamumu, žmogų priverčia vaikščioti bedugnės ribomis.
2. Atpažinus tiesą, likimas nebebūna toks kankinantis. Liūdesys, visa tai suvokus, miršta palaiptams. Yra verta visą šį absurdiškumą prisiimti, atsisakant ir iliuzinės vielties ir savižudybės išeities. Taigi galime sakyti, kad net ir per absurdą galima pasiekti laimę, nors net ir pati laimė kartais išaukia absurdo jausmą. Mes turime būti laimingi suvokdami esantį absurdą ir įsisamonindami, kad vis dėlto likimas priklauso mums. Atsigręždami į savo gyvenimą matome visa kas žmogiška, kad tam nėra galo, bet pripažįstam, kad viskas – gerai.
3. Mirties klausimas yra labai svarbus, norint suprasti absurdo patirtis. Esame čia, bet esame visada pasiruošę atsisveikinti ir išeiti iš šio pasaulio. Būtent todėl mirtis kelia baimę. Žmogus suvokiantis savo mirties galimybę supranta, kad jo egzistencija yra praeinama ir netvirta. Jis nuolat eina mirties link, nors išties jis jos nepatiria. Prisiliesti prie mirties galime tik per išgyvenamas artimųjų mirtis.
4. Absurdo nėra žmoguje ar pasaulyje, jis glūdi jų priešpriešoje. Ši trejybė baigiasi kartu su žmogaus mirtimi, nes ji nedaloma. Todėl dingus vienam iš šios trijados narių, tai yra žmogui, dingsta ir visos kitos dalys. Absurdas neegzistuoja be žmogaus ar pasaulio.
5. Maištas tarnauja visiems ir tuo skiriasi nuo absurdo, kurio kančia visiškai individuali. Čia vieno žmogaus patiriamas blogis tampa kolektyvine problema už kurią kovojama. Vieno žmogaus kova dėl visų išvaduoja jį iš vienatvės, padeda pajauti bendrumą dėl vertybės. Suprantame, kad logiška maišto baigtis nėra savižudybė, nes ji labiau veda prie susitaikymo. Savižudybė yra visiška priešingybė išsprendžianti absurdo problemą. Vis dėl to absurdas gali išlikti tik būdamas neišspręstas, kažkur tarp mirties įsisamoninimo ir nesusitaikymo su ja.

6. Pirmiausia gyvenimo prasmę galime atrasti kurdami arba nuveikdami darbą. Taip pat per patiriamą grožį, tiesą, gamtą, meilę. Mylėdamas kitą gali padėti jam tapti laimingu, atsiskleisti, tuo pačiu taip įprasminti savo būvimą. Trečiasis būdas atrasti prasmę – tai kančia. Kančia atlėgsta kai jai atrandama prasmė. Svarbiausia pakeisti požiūrį į likimą ir suprasti, kad kiekvienoje kančioje galime išvelgti prasmę, pavyzdžiui, pasiaukojimą, ar narsų kentėjimą ligos atveju, kai kančia negali būti pašalinama. Nuo kančios klausimo, žinoma, nereikėtų bėgti. Jis atveria duris į mūsų pačių gelmes, susiduriame akis į akį su pačiu savimi. Tai mūsų egzistencijos uždavinys į kurį turime atsakyti.
7. Viltis yra ne vien tik žmogaus savybė, tačiau gali turėti daug didesnę reikšmę. Viltis tai prieiga į egzistencijos gelmes. Vien tik pažvelgę ko priverčia imtis vilties netektis, kad bandome jos netekę atrasti per patyrimą ir išgyvenimą galime manyti, kad visa mūsų veikla yra grindžiama viltimi. Kad ir ką bedarytume ji visada šalia, nors kartais jaučiame ją mažiau, o kartais daugiau. Norėdami tikrove paversti savo, viltis imame veikti, siekti savo tikslų. Per viltį amžinybei patiriame džiaugsmą. Viltis tampa tartum absurdo priešprieša, kurią jis pats ir gali pagimdyti.
8. Prasmės atradimui žmogaus gyvenime suteikiamas įparingas vaidmuo. Tai tampa jo pamatu, stimulu veikti. Čia svarbų vaidmenį atlieka dorovinės vertybės, kurios padeda atskirti nesvarbius, šalutinius dalykus nuo svarbių, prasmingų. Jos glaudžiai siejamos ir su tiesa, dėl kurios sugebame nesiblaškyti ir teisingai išvelgti egzistencinę prasmę. Tikėjimas taip pat atlieka svarbų vaidmenį, nuo jo neatsilieka grožis. Svarbiausia yra ne tik žinoti ir pripažinti tas vertybes ar laikyti jas kaip hedonizmo šaltiniu, o gyventi jomis įsisavinant ir pripažįstant prasmingo gyvenimo pamatu.
9. Mirtis įgauna prasmę tuomet, kai mirštama ne tik dėl išsenkančių jėgų, bet dėl aukštesnės idėjos, kuri įprasmina visą gyvenimą. Toks idėjinis kovotojas nenukreipia visos veiklos vien tik į savo asmeninės laimės siekimą. Tai būtų per siauras tikslas gyvenimui įprasminti. Kaip mirtis neįrodoro pačios tiesos už kurią mirštama, taip mirtis neįrodo ir prasmės. Tačiau juk aukojama gyvybė tikint, kad taip yra. Žmogaus prasmė slypi ne ilgame, o vertingame gyvenime, todėl visada svarbiau pasirinkti ištikimybę sau, o ne kuriam laikui pratęsti gyvenimą. Yra daugybė dalykų dėl kurių būtų prasminga numirti, bet tai dar nereiškia, kad pati mirtis bus įprasmintą.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Camus A. *Sizifo mitas*. Vilnius: Baltų lankų leidyba. 2007.
2. Camus A. *Maištaujantis žmogus*. Vertė: V. Bikulčius. Vilnius: Kronta. 2006.
3. Girnius J. *Raštai II*. Vilnius: Mintis. 1991.
4. Girnius J. *Raštai I*. Vilnius: Mintis. 1991.
5. Frankl V. E. *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2009.
6. Wust P. *Netikrybė ir rizika*. Vilnius: Aidai. 2000.
7. Jaspers K. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Pradai. 1998.
8. Armanavičiūtė V. *Vertybės kaip gyvenimo prasmės pamatas*. // ACTA PEDAGOGICA VILNENSIA. Vilnius. 2005.
9. Cazali P.K. *Absurdas ir viltis egzistencializmo filosofijoje*. // LOGOS. Vilnius. Logos leidykla. 2009. Nr. 6. Prieiga per internetą:
http://litlogos.eu/L61/Logos_61_043_053_Cazali.pdf
10. Lewis M.H. *An overview of Viktor Frankl's logotherapy and existential analysis*. Defiant power solutions. 2011. Prieiga internete:
http://marshallhewis.net/papers/Logotherapy_Overview.pdf
11. Lane A. D. *Keeping hope alive*. New York/Mahwah, N. J.: Paulist press. 1996.
12. Kiekegaard S. *Baimė ir drebėjimas*. Vilnius: Aidai. 2011
13. Marshall M. *Prism of Meaning*. 2011. Prieiga internete:
<http://www.ignaciodarnaude.com/espirtualismo/Frankl,Logotherapy,prism%20of%20meaning.pdf>
14. De Botton A. *Status Anxiety*. London: Hamish Hamilton Ltd. 2004.
15. Demeterio F. P. A. *A Comparative Study on the Theme of Human Existence in the Novels of Albert Camus and F. Sionil Jose*. Kritike volume two number one. 2008. Prieiga per internetą: http://www.kritike.org/journal/issue_3/demeterio_june2008.pdf
16. Šliogeris A. *Arthurio Schopenhauerio filosofija*// Schopenhauer A. Pasaulis kaip valia ir vaizdinys. Vilnius: Margi raštai. 2012.
17. Frankl Viktor E. *Žmogus prasmės akivaizdoje*. Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis Metai, 2009. Nr. 4 Prieiga internete: <http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/4323-viktor-e-frankl-zmogus-prasmes-akivaizdoje>
18. Budriūnaitė A. *Laisvė mirčiai* // SOTER. Kaunas. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2005. Nr. 15(43).
19. De Montaigne M. *Esė*. Vilnius. Tyto alba. 2011.

20. Maceinienė T. *Kurgi, mirtie, tavasis geluonis?! //Pokalbiai su filosofu Antanu Maceina apie mirtį*. Vilnius: Margi raštai. 2007.
21. Raskin R. *Camus's Critiques of Existentialism*. *Minerva - An Internet Journal of Philosophy* 5. 2001. Prieiga internete :<http://www.minerva.mic.ul.ie/vol5/camus.pdf>